

Samhällsekonomiska effekter av skattelättnader för hushållsnära tjänster*

Ann Öberg

Specialstudie Nr 7, juni 2005

Utgiven av
Konjunkturinstitutet
Stockholm 2005

* Arbetet har följts av en mycket engagerad referensgrupp bestående av Ingemar Hansson, Mats Dillén, Joakim Hussénus, Göran Zettergren och Håkan Jönsson på Konjunkturinstitutet. Stort tack till Er alla. Speciellt tack till Håkan Jönsson för genomförd känslighetsanalys.

Konjunkturinstitutet (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. Rapporten publiceras fyra gånger per år, i mars, juni, augusti och december. *The Swedish Economy* är motsvarande rapport på engelska. *Analysunderlag* publiceras i anslutning till Konjunkturläget (endast på KI:s hemsida i juni) och består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform.

Rapporten *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige* ger analyser av de samhällsekonomiska förutsättningarna för svensk lönebildning. Rapporten är årlig och betecknas *Wage Formation – Economic Conditions in Sweden* på engelska.

I serien *Specialstudier* publiceras rapporter som härrör från utredningar eller andra externa uppdrag. Forskningsresultat publiceras i serien *Working Paper*. Av dessa publiceras vissa i internationella vetenskapliga tidskrifter och utges då på nytt under beteckningen *Reprints*. Rapporter i dessa tre serier kan beställas utan kostnad. Flertalet publikationer kan också laddas ner direkt från Konjunkturinstitutets webbplats, www.konj.se.

Konjunkturinstitutet
Kungsgatan 12-14
Box 3116
SE-103 62 Stockholm
Telefon: 08-453 59 00, Telefax: 08-453 59 80
E-post: ki@konj.se, Webbplats: www.konj.se

ISSN 0023-3463

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Uppdraget	11
2. Bakgrund	13
3. Ekonomisk teori	15
3.1 Beskattning av hushållstjänster	16
3.2 Samhällsekonomisk effektivitet och sysselsättning	19
3.3 Skatters effekter på arbetsutbudet	22
4. Finska erfarenheter	25
4.1 Regelsystemet	25
4.2 Resultat från den finska utredningen	26
4.3 Internationella erfarenheter	28
5. Utgångspunkter	31
5.1 Utvecklingen på arbetsmarknaden	31
5.2 Tjänstesektorn	32
5.3 Skattelättnadens storlek och utformning	34
5.4 Den svarta och vita sektorn	36
6. Beräkningsmetod och resultat	39
6.1 Metod	40
6.2 Antaganden	43
6.3 Resultat	46
Referenser	51
Appendix 1: Tjänster som berättigar till skattereduktion i Finland	53
Appendix 2: Modell för skattelättnad för hushållsnära tjänster	55
Appendix 3: Arbetsmarknadens sammansättning enligt AKU	63

Tabeller, diagram och figurer

Tabeller

1: Bidrag till nettoökning av vitt arbete (basfall)	6
2: Bidrag till nettoökning av vitt arbete (sidofall)	7
3: Sysselsättningseffekter i Sverige och Finland	8
3.1: Utgifter per hushåll 2003	18
3.2: Genomsnittlig tid för aktiviteter 2000/01 efter kön	18
4.1: Räkneexempel på det finska systemet	26
4.2: Finska sysselsättningseffekter 2003	27
4.3: Den finska skattereduktionens storlek	28
5.1: Personer försörjda med sociala ersättningar	32
5.2: Timersättning i kronor i svart kontra vit sektor	35
6.1: Diverse antaganden och individens tidsanvändning	44
6.2: Beteendeantaganden	45
6.3: Resultat av införd skattereduktion för hushållsnära tjänster	47

Diagram

5.1: Tjänstesektorn, näringsliv Kategorier av tjänster, förädlingsvärden som andel av BNP	33
5.2: Tjänstesektorn, näringsliv Arbetade timmar, 10000-tal	34

Figurer

6.1: Förändrad tidsanvändning av införd skattereduktion för hushållsnära tjänster	42
A1: Arbetsmarknadens sammansättning 2004 enligt AKU	63

Sammanfattning

I den pågående debatten om skattelättnader för hushållsnära tjänster hävdas ofta att lägre skatt i de aktuella branscherna skulle kunna få relativt stort genomslag på sysselsättningen. Ett annat motiv som anförts i debatten är att produktivitetsvinster kan göras genom att omfördela produktionen av hushållstjänster från den svarta till den vita marknaden.

Ett antal europeiska länder har sedan början av 1990-talet haft lägre skatt för hushållsnära tjänster. De samhällsekonomiska effekterna av det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster har utvärderats i år av ett ekonomiskt forskningsinstitut på uppdrag av Arbetsministeriet.¹ Målet med utvärderingen var bland annat att utreda hur skattereduktionen har påverkat sysselsättningen i den privata tjänstesektorn. Nettotillskottet av årsarbetsstillfällena kopplade till skattereduktionen uppskattas till mellan 560 och 744 för traditionella hushållsgöromål, vilket motsvarar 0,02–0,03 procent av sysselsättningen i Finland (se tabell 3).

Syftet med denna studie är att analysera de samhällsekonomiska effekterna av att införa en finansierad sänkning av skatten för hushållsnära tjänster i Sverige. I studien antas en skattereduktion på 50 procent av arbetskostnaden (inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) för hushållsnära tjänster. Reduktionen utgår utan beloppsgräns eller tak men gäller endast ett begränsat antal tjänster, närmare bestämt hushållsarbete och omvårdnad av barn i hemmet (till exempel matlagning, städning, tvätt och barnpassning) samt skötsel av trädgård. En förutsättning för att medges skattereduktion är att den som utför arbetet innehar F-skattsedel.

I kalkylen antas att sänkningen av skatten för hushållsnära tjänster finansieras genom att skatten på övriga varor och tjänster förändras så mycket att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna blir noll. Reformen innebär således en omfördelning av skatter. En sådan finansierad sänkning av skatten för hushållsnära tjänster bedöms leda till en på lång sikt något högre sysselsättning på den vita marknaden. Sysselsättningen ökar av tre skäl. För det första leder en skattereduktion för hushållsnära tjänster till att hushåll som därmed köper mer av dessa tjänster ökar sitt arbetsutbud, vilket på sikt leder till motsvarande högre sysselsättning. För det andra torde efterfrågan på arbetskraft i högre grad inriktas på personer med en produktivitet som ligger under det genomsnittliga. Detta bedöms minska så kallat icke-arbete, vilket innebär att personer blir sysselsatta som i annat fall skulle ha varit arbetslösa, studerat eller uppburit sjuk- eller aktivitetsersättning (tidigare benämnd förtidspension). Det tredje skälet till ökad sysselsättning på den vita marknaden är att en del av

¹ För vidare information se kapitel 4.

aktiviteten på den svarta marknaden för hushållsnära tjänster kommer att förskjutas till den vita marknaden efter införd skattereduktion för dessa tjänster.

På kort sikt kan även konjunkturella effekter påverka sysselsättningen, men dessa är mindre relevanta vid en utvärdering av varaktiga regeländringar. För att närmare belysa möjliga varaktiga (strukturella) effekter på sysselsättningen redovisas beräkningar för tre olika fall, ett *basfall*, ett sidofall med *mindre fördelaktiga effekter* samt ett sidofall med *mer fördelaktiga effekter*. Beräkningarna är emellertid synnerligen osäkra och resultaten styrs helt av vilka antaganden som görs. De bör således ses som räkneexempel avseende möjliga effekter och inte som en uppskattning av de mest sannolika effekterna. I den mån det har varit möjligt har de antaganden som används i studien baserats på resultat från den finska utvärderingen. Enligt dessa tre räkneexempel ökar sysselsättningen på den vita marknaden på lång sikt med 2 945–18 823 personer² till följd av en skattereduktion för hushållsnära tjänster. Detta motsvarar 0,07–0,45 procent av sysselsättningen.

Basfall

I *basfallet* är effekten 10 616 personer, vilket baseras på en nettoökning (per person) av vitt arbete på 4,05 timmar per år (se tabell 1). Av dessa timmar kommer 21 procent från minskad tid i icke-arbete, 61 procent från minskat svartarbete och 36 procent från minskat hemarbete. När hemarbetet minskar frigörs tid som kan utnyttjas för fritid eller marknadsarbete. I *basfallet* antas köparna av de prisnedsatta hushållstjänsterna utnyttja 50 procent av den frigjorda tiden för fritid ($0,73/1,46=0,50$).

Tabell 1 Bidrag till nettoökning av vitt arbete (basfall)

Timmar per år. Befolkningen 20-64 år.

<i>Förändrad tidsanvändning</i>	Timmar per person (procent)	Timmar totalt ¹
Nettoökning av vitt arbete	4,05 (100)	17 006 170
Varav:		
Minskat hemarbete	1,46 (36)	6 143 560
Minskat icke-arbete	0,85 (21)	3 571 296
Minskat svartarbete	2,47 (61)	10 363 094
Ökad fritid	-0,73 (-18)	-3 071 780

¹ Totalt antal vitt sysselsatta i ekonomin antas vara 4 200 000 personer.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Kravet på att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna ska vara noll leder till olika förändringar av skatten på övriga varor och tjänster i de tre undersökta fallen. I *basfallet* blir skatten för övriga varor och tjänster oförändrad.

² Under förutsättning att medelarbetstiden håller sig oförändrad.

Således behöver inte skattesänkningen för hushållsnära tjänster finansieras genom en högre skatt för övriga varor och tjänster. Detta beror dels på det positiva tillskottet av skatteinkomster från hushållsnära tjänster efter införd skattereduktion, dels på minskade transfereringsutgifter. När personer som är arbetslösa, studerar eller uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning (eller arbetar på den svarta marknaden och samtidigt erhåller transfereringar) övergår till vitt marknadsarbete innebär detta utöver ökade skatteinkomster också minskade transfereringsutgifter.

Sidofall

I sidofallen *mindre fördelaktiga effekter* och *mer fördelaktiga effekter* ökar respektive minskar skattesatsen för övriga varor och tjänster med 0,1 procentenheter när skattereduktionen införs. Skattesatsen³ förändras således från 59,80 procent till 59,92 respektive 59,67 procent i de båda sidofallen. Nettoökningen av vitt arbete är i dessa fall 1,12 respektive 7,18 timmar per person och år (se tabell 2).

Tabell 2 Bidrag till nettoökning av vitt arbete (sidofall)

Timmar per person (procent). Befolkningen 20-64 år.

<i>Förändrad tidsanvändning</i>	<i>Mindre fördelaktiga effekter</i>	<i>Mer fördelaktiga effekter</i>
Nettoökning av vitt arbete	1,12 (100)	7,18 (100)
Varav:		
Minskat hemarbete	1,48 (132)	0,94 (13)
Minskat icke-arbete	0,38 (34)	1,32 (18)
Minskat svartarbete	0,26 (23)	5,23 (73)
Ökad fritid	-0,99 (-88)	-0,31 (-4)

Källa: Konjunkturinstitutet.

Av tabellen framgår att det största bidraget till nettoökningen av vitt arbete i sidofallet *mindre fördelaktiga effekter* kommer från minskat hemarbete, medan svartarbetet inte minskar så mycket. I detta sidofall antas köparna av de prisnedsatta hushållstjänsterna utnyttja två tredjedelar (67 procent) av den frigjorda tiden för fritid ($0,99/1,48=0,67$). Av den resterande nettoökningen av vitt arbete kommer 34 procent från minskad tid i icke-arbete.

Vad gäller det andra sidofallet *mer fördelaktiga effekter* är bilden annorlunda. Nettoökningen (per person) av vitt arbete är 7,18 timmar per år och av dessa timmar kommer 73 procent från minskat svartarbete. Då de tidigare svartarbetarna till viss del antas erhålla transfereringar innebär övergången från svart till vitt arbete att skatteinkomsterna ökar och transfereringsutgifterna minskar. Den förhållandevis stora minskningen av transfereringsutgifterna i detta sidofall leder till att skatten på övriga varor och tjänster kan minska med

³ Dvs. skattekiln inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter.

0,1 procentenheter. Eftersom resultaten styrs av vilka antaganden som görs skulle effekten på de offentliga finanserna (och därmed förändringen av skatten på övriga varor och tjänster) bli annorlunda vid andra antaganden rörande svartarbetarens transfereringar. Utöver minskat svartarbete kommer bidraget till nettoökningen av vitt arbete från minskat icke-arbete (18 procent) och minskat hemarbete (13 procent). I detta sidofall antas köparna av de prisnedsatta hushållstjänsterna endast utnyttja en tredjedel (33 procent) av den frigjorda tiden för fritid ($0,31/0,94=0,33$).⁴

Finska erfarenheter

De finska erfarenheterna av systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster som kan jämföras med resultaten i denna studie (dvs. traditionella hushållsgöromål) pekar i riktning mot sidofallet *mindre fördelaktiga effekter* (se tabell 3).

Tabell 3 Sysselsättningseffekter i Sverige och Finland

<i>Vit effekt</i>	Nettotillskott	Procent av sysselsättningen ¹
Sverige		
Basfall	10 616	0,25
Mindre fördelaktiga effekter	2 945	0,07
Mer fördelaktiga effekter	18 823	0,45
Finland		
Traditionella hushållsgöromål	560-744	0,02-0,03
Totalt ²	2 880-3 644	0,12-0,15

¹ Totalt antal vitt sysselsatta i den svenska och finska ekonomin antas vara 4 200 000 respektive 2 400 000 personer.

² Inkluderar utöver traditionella hushållsgöromål även gårds- och trädgårdstjänster samt bygg och reparationsarbeten.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Orsakerna till att det svenska resultatet på 0,07 procent av sysselsättningen avviker från de finska på 0,02-0,03 procent av sysselsättningen är flera. Bland annat avser de svenska siffrorna:

- Ett vidare tjänsteområde. Förutom traditionella hushållsgöromål utgår skattereduktion även för gårds- och trädgårdstjänster.
- Sysselsättningseffekten på lång sikt när reglerna är väl kända och företag hunnit etableras inom det subventionerade området.

Det är svårt att bedöma hur det finska systemet kommer att utvecklas över tiden. Det kan inte uteslutas att systemet kan växa genom att nya företag

⁴ Kapitel 6 i denna studie redovisar dels de antaganden som ligger till grund för analysen, dels genomförd beräkningsmetod, samt avslutningsvis resultaten.

etableras och att hushållen i allt högre grad ökar sitt marknadsarbete när tid frigörs från hemarbete. Därutöver är resultaten svåra att jämföra på grund av olika undersökningsmetoder i Sverige och Finland. Den finska utvärderingen är främst baserad på intervjuer med företag, hushåll och olika myndigheter.

1. Uppdraget

Konjunkturinstitutet (KI) har på uppdrag av Almega och Svenskt Näringsliv tagit fram denna studie om de samhällsekonomiska effekterna av att införa en skattelättnad för hushållsnära tjänster. I uppdraget ingår att redogöra för:

- Ekonomisk teori på området.
- Finska erfarenheter vad gäller skattereduktion för utgifter för hushållsnära tjänster.
- De samhällsekonomiska effekterna av förändringar i skattesystemet när skatterna görs mer likformiga mellan hushållets eget arbete och de hushållsnära tjänster som kan köpas på marknaden.

Förändringar av skattesystemet kan ge återverkningar och spridningseffekter på den svenska ekonomin som är mycket svåra att uppskatta. Den teoretiskt bästa metoden att analysera och empiriskt beräkna effekterna är att utnyttja någon form av allmän jämviktsmodell. I en sådan modell uppfattas ekonomin som ett system med ömsesidigt beroende marknader. En skattesänkning som leder till lägre pris på hushållsnära tjänster medför att konsumtionen av de prissänkta tjänsterna ökar och konsumtionen av övriga varor och tjänster minskar. På grund av att uppdraget avgränsades till tre månader är de beräkningar och analyser som presenteras i denna studie av partiell karaktär. I kalkylen antas att sänkningen av skatten på hushållsnära tjänster finansieras genom att skatten på övriga varor och tjänster förändras så mycket att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna blir noll.

Studien inleds med kapitel 2 som bland annat behandlar motiven för att stimulera tjänstesektorn eller delar av denna. Därefter, i kapitel 3, redogörs översiktligt för den ekonomiska teorin på området och därmed den ekonomiska bakgrunden till hushållens val mellan hushållsarbete, marknadsarbete och fritid. Vidare diskuteras i kapitel 3 huruvida det av effektivitets- och sysselsättnings-skäl kan finnas anledning att införa en skattelättnad för hushållsnära tjänster. I kapitel 4 redovisas erfarenheterna av det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster som infördes permanent fr.o.m. 2001. Utöver detta ges även en kortfattad beskrivning av andra internationella erfarenheter. I kapitel 5 redogörs översiktligt för utvecklingen på arbetsmarknaden, tjänstesektorn i Sverige, skattereduktionens storlek och utformning samt den svarta och vita sektorn för hushållsnära tjänster. Kapitel 6 redovisar dels de antaganden som ligger till grund för analysen, dels genomförd beräkningsmetod, samt avslutningsvis sysselsättningseffekter av att införa en skattereduktion för hushållsnära tjänster.

2. Bakgrund

Den höga arbetslösheten i Europa har lett fram till att mer okonventionella metoder börjat praktiseras för att dämpa obalanserna på arbetsmarknaden. Detta har sin grund i bedömningen att en stor del av arbetslösheten är strukturell, bland annat som en följd av att sammansättningen av arbetsutbudet avviker från sammansättningen av arbetskraftsbehovet, och att traditionell arbetsmarknadspolitik är förknippad med ett antal begränsningar.

En väl fungerande arbetsmarknad bidrar till en låg och stabil arbetslöshet samt ett högt arbetsutbud. Arbetsmarknaden utsätts hela tiden för olika störningar som påverkar arbetsutbudet, sysselsättningen och arbetslösheten såväl totalt som inom olika regioner, branscher och yrken. Flexibiliteten på arbetsmarknaden avgör hur fort arbetsutbud, sysselsättning och arbetslöshet återhämtar sig efter störningar och i vilken grad störningarna får varaktiga effekter på arbetslöshet och sysselsättning. Beroende på karaktären på de förändringar som inträffar (konjunkturell eller strukturell) är olika typer av flexibilitet viktig för att anpassningen ska ske på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt. Det är framför allt de strukturella förhållandena på arbetsmarknaden, som institutioner och regelverk, som påverkar flexibiliteten på arbetsmarknaden. Faktorer som skatter, minimilöner, ersättningsgrad vid arbetslöshet, anställnings- och uppsägningsregler, utformningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och utbildningssystemets utformning påverkar individers incitament att till exempel byta yrke, omskola sig eller att flytta. Dessa faktorer påverkar också individers sökintensitet vid arbetslöshet och incitamenten att jobba fler timmar samt arbetsgivares incitament att anställa och avskeda personal.⁵

Ett antal europeiska länder (till exempel Frankrike, Danmark och Finland) har sedan början av 1990-talet haft lägre skatt för hushållsnära tjänster. Höga skattekillar mellan obeskattat och beskattat arbete anses begränsa efterfrågan på olika tjänster, vilket kan medföra att hemarbete och svart arbete tränger ut vissa beskattade tjänsteverksamheter eller förhindrar/försvårar etablerandet av marknader. De metoder för skattelättnader för hushållsnära tjänster som används i de olika europeiska länderna är till exempel skattereduktioner, skatteavdrag, företagssubventioner eller administrativa förenklingar genom så kallade servicecheckar. Syftet med de olika metoderna är bland annat att:

- Minska skattekillarna mellan obeskattat och beskattat arbete för att öka hushållens efterfrågan på hushållstjänster.
- Främja etableringen av nya marknader och öka sysselsättningen i den privata tjänstesektorn.

⁵ Konjunkturinstitutet, *Lönebildningen* 2004.

- Hjälpa lågutbildad arbetskraft in på arbetsmarknaden.
- Minska svartjobbbandet i den privata tjänstesektorn.

Under åren 1993–1999, med vissa avbrott, gavs i Sverige en skattereduktion då man anlätade någon för att reparera, bygga om eller bygga till sitt hus, så kallat ROT-avdrag. För ägare till villor, fritidshus och bostadsrättslägenheter uppgick skattereduktionerna till 30 procent av arbetskostnaden (inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) upp till en viss nivå.⁶ Skattereduktionerna sågs som ett konjunkturpolitiskt instrument med syfte att ge en temporär sysselsättningsstimulans inom byggbranschen genom att tidigarelägga investeringar. Något direkt samband mellan reduktionen och sysselsättningen går dock inte att utläsa.⁷ ROT-avdraget har införts på nytt i Sverige för perioden 15 april 2004 till 30 juni 2005. Skattereduktionerna uppgår även denna gång till 30 procent av ett underlag som består av utgifter för byggnadsarbete.⁸ Anledningen till att reduktionen införs igen är att arbetslösheten i byggbranschen är nästan tre gånger högre än i andra branscher.

Under senare år har det i Sverige förts en diskussion om skattelättnad för hushållsnära tjänster. Diskussionen har därvid gällt en strukturpolitisk och inte en konjunkturpolitisk åtgärd. Ett argument för att sänka skatterna för hushållsnära tjänster som anförs i den ekonomisk-politiska debatten är att det av effektivitetsskäl kan finnas anledning att ha skilda skattesatser på olika delar av hushållens konsumtion. Förbättrad effektivitet uppnås om skatteförändringar kan frigöra tid från arbete i hemmet, tid som istället utnyttjas för marknadsarbete. Effektivitetsvinster kan också göras genom att omallokera produktionen av hushållstjänster från den svarta till den vita sektorn. Ett annat argument i debatten är att det finns anledning att sträva efter att öka sysselsättningen om arbetslösheten är hög. På så sätt skulle välfärden i samhället kunna höjas.

⁶ För hyreshus och bostadsrättsföreningar har särskilda regler för skattereduktion gällt. Sammantaget för hela perioden 1993–1999 har det fattats 979 000 beslut om reduktion för fysiska personer och 52 000 beslut för juridiska personer. Skattereduktion har givits med totalt 10,6 miljarder kronor, varav 4,4 miljarder kronor till fysiska personer och 6,2 miljarder kronor till juridiska personer (Skatteverket 2004).

⁷ Riksdagens Revisorer 2001.

⁸ För småhus kan skattereduktionerna uppgå till högst 10 500 kronor och för en privatbostadsrätt till högst 5 000 kronor. För hyreshus kan skattereduktionerna uppgå till det högsta av 20 000 kronor eller tre gånger den fastighetsskatt som under 2004 betalas för bostadsdelen. För näringsidkare gäller särskilda regler för skattereduktion.

3. Ekonomisk teori

Hushållens val mellan att producera själva, köpa tjänster på marknaden eller köpa svarta tjänster påverkas av skattesystemet. Det svenska skattesystemet vilar på ett antal grundläggande principer, bland annat principerna om likformighet och neutralitet. Likformighetsprincipen innebär att likartade fall skall beskattas på ett likartat sätt. Inkomster som är ekonomiskt likvärdiga skall således beskattas på samma sätt oavsett i vilken form inkomsten erhålls.

Neutralitetsprincipen innebär att beskattningen skall vara utformad på ett sådant sätt att den är neutral i förhållandet mellan olika handlingsalternativ.

Beskattningen skall således inte styra den enskildes handlande.⁹

Likformighetsprincipen är inte självklar vad gäller beskattning av hushållsnära tjänster. Det går inte att beskatta arbete som utförs i hemmet medan marknadsarbetet är beskattat. Skattesystemet är därför inte likformigt mellan hushållsproduktion och marknadsproduktion. Detta kan bland annat leda till att:

- Konsumenterna köper mindre på marknaden än vad de önskar av priskänsliga produkter, till exempel hushållsnära tjänster, som lätt kan ersättas av arbete i egenregi eller obeskattat svart arbete.
- Hushållen får drivkrafter att utföra produktion i hemmet även när marknaden är effektivare att producera varan eller tjänsten.
- Det uppstår ett utrymme för svart sektor.

Det är samtidigt viktigt att notera att en skattelättnad för hushållsnära tjänster medför en snedvridning inom den vita sektorn. Skattelättnaden kommer att orsaka välfärdsförluster genom att resurser flyttas över från mer produktiva verksamheter i den övriga icke subventionerade delen av den vita ekonomin till subventionerade och därmed mindre produktiva hushållsnära tjänster. Till detta kommer ytterligare välfärdsförluster från finansieringen av reformen när skatten blir högre för övriga varor och tjänster. En reform medför också ökade kostnader hos myndigheter och företag för administration och kontroll av systemet.¹⁰ Differentierade skatter kan dessutom komma att strida mot den för 1991 års skattereform vägledande principen om horisontell rättvisa. Principen innebär att hushåll med lika höga inkomster också bör betala lika mycket i skatt, oberoende av hushållens preferenser för olika varor och tjänster. En skattelättnad för hushållsnära tjänster och en motsvarande högre skatt för övriga varor och tjänster kan således endast öka välfärden om vinsten med att omallokera tjänsteproduktion från den svarta till den vita ekonomin är tillräckligt stor för att uppväga snedvridningen mellan olika beskattade varor och tjänster.

⁹ SOU 2002:52.

¹⁰ SOU 1997:17.

Nedan redovisas översiktligt traditionella teorier kring hushållens val mellan hushållsarbete, marknadsarbete och fritid, hur beskattning av hushållstjänster påverkar den samhällsekonomiska effektiviteten och sysselsättningen, samt skatters effekter på arbetsutbudet.

3.1 Beskattning av hushållstjänster

Hushållens beslut om hur mycket som ska tillverkas i hemmet eller köpas på marknaden bygger först och främst på de specialiseringsvinster hushållen kan få genom att sälja sitt arbete på marknaden och byta till sig resultatet av andra människors arbete. En utgångspunkt för ekonomisk teori är att specialisering leder till högre effektivitet. Om hushållet inte skulle vinna något på att byta med andra skulle eget hushållsarbete vara den helt dominerande arbetsformen. En rad av de varor och tjänster som hushållen idag köper är substitut för sådant som hushållen själva kan utföra. Hushållen köper ändå en stor del av konsumtionen från marknaden på grund av att de specialiserat sig på annan produktion. Så länge det är billigare för hushållen att köpa än att producera själva kommer en stor del av arbetet att vara förlagt till marknaden.¹¹

I en ekonomi utan skatter och lika lön är det således enbart produktiviteten som avgör prisrelationen och bestämmer grunden för byte mellan hushåll. När det gäller exempelvis hantverksarbete finns skäl att tro att säljarens produktivitet ofta är avsevärt högre än köparens. I andra fall, till exempel barnpassning, kanske köparen/föräldern anser sig ha högre ”produktivitet” än vad en anställd har. När skatter införs förändras prisrelationen mellan hushållets produktion och marknadsproduktionen på grund av att hushållsproduktionen inte är beskattad. Skatter ger upphov till en skattekil i form av en skillnad mellan det pris inklusive skatten som en köpare betalar och det pris exklusive skatten som säljaren erhåller.¹² Enligt KI:s beräkningar uppgår denna skattekil till 59,8 procent (inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) 2005.¹³ I fallet när hela kostnaden för tjänsten utgörs av arbetskostnad går det att visa att det lönar sig att köpa tjänsten på marknaden om:

¹¹ SOU 1997:17.

¹² Hansson och Norrman 1996.

¹³ Skattekilens (även kallad margineffekten) är spegelbilden till *utbytesgraden*. Således uppgår utbytesgraden till 40,2 procent. Utbytesgraden definieras som den andel av en arbetskostnadsökning som tillfaller den som ökar sin arbetsinsats efter ökad skatt, ökade avgifter och minskade bidrag. I fördjupningsrutan ”KI uppmärksammar drivkrafterna för arbete”, *Konjunkturläget* augusti 2004, redogjordes för Konjunkturinstitutets metod att beräkna utbytesgraden.

$\frac{\text{Köparens timlön före skatt}}{\text{Säljarens timlön före skatt}} > \frac{\text{Säljarens produktivitet}}{\text{Produktivitet vid egenarbete}} > \frac{1}{1 - \text{Skattekillen}}$

Kvoten $1/(1 - \text{Skattekillen})$ ligger enligt KI:s beräkningar i genomsnitt på 2,5. Vid lika produktivitet i tjänsteproduktionen innebär detta att köparen måste ha en timlön i sitt eget yrke som är 2,5 gånger vad säljaren har för att det ska löna sig att köpa tjänsten. Om både köpare och säljare har samma lön i sina respektive yrken måste den professionelle tjänsteproducenten i Sverige ha en produktivitet som är 2,5 gånger produktiviteten vid egenarbete. Följden blir att höga skatter på arbete tenderar att förskjuta den ekonomiska aktiviteten bort från marknadsproduktion i riktning mot egenproduktion.¹⁴

Hushållens traditionella beslutsproblem om hur mycket som skall köpas på marknaden respektive produceras i egen regi, och hur stor del av den totala tiden som ska ägnas åt marknadsarbete, hemarbete och fritid kan förklaras av följande tre faktorer:

- *Tidsrestriktionen* sätter en gräns för den samlade tidsanvändningen. Den totalt tillgängliga tiden fördelas på marknadsarbete, hemarbete och fritid.
- *Preferenser* i form av smak och värderingar, dvs. hushållens åsikter om:
 - Substituerbarheten mellan hemproducerade och marknadsproducerade tjänster.
 - Substituerbarheten mellan hushållsnära tjänster och övrig konsumtion.
 - Substituerbarheten mellan hemarbete och fritid/marknadsarbete.
- *Budgetrestriktionen* säger hur mycket marknadsinköpta varor och tjänster hushållen har möjlighet att konsumera vid en viss mängd inkomster av marknadsarbete och eventuella arbetsfria inkomster.

Enligt KI:s beräkningar (*Konjunkturläget*, mars 2005) är den disponibla inkomsten för närvarande 1 332 miljarder kronor, varav lönerna uppgår till 1 086 miljarder kronor. Den totala konsumtionen omfattar 1 269 miljarder kronor. I tabell 3.1 redovisas hur stor del av hushållens konsumtion som motsvaras av marknadsproducerade hushållsnära tjänster. Utgifterna för hushållstjänster varierar beroende på inkomstklass och är nästan tre gånger så stora i kvintil 5 jämfört med kvintil 1.

¹⁴ Henrekson 1998.

Tabell 3.1 Utgifter per hushåll 2003

Kronor					
Kvintiler	1	2	3	4	5
Totala utgifter	115 056	139 845	149 104	145 376	182 781
Utgifter hushållstjänster	2 953	5 907	7 227	7 433	8 954
(Procent av totala utgifter)	2,6	4,2	4,8	5,1	4,9
Varav: Barntillsyn	65	310	416	954	1311
Andra tjänster	1 822	3 465	4 506	3 160	4 205
Övrigt ¹	1 056	2 132	2 305	3 320	3 434

¹ I *övrigt* ingår bland annat a-kassa, sjuk- och olycksfallsförsäkring, pensionsförsäkring m.m.
Källa: SCB/HUT.

De marknadsproducerade hushållstjänsterna motsvarar mellan 2,6 och 5,1 procent av den totala hushållskonsumtionen beroende på kvintil. I utgifter för *barntillsyn* ingår bland annat privat och kommunal barnomsorg. Genomsnittet för samtliga hushåll är för privat barnomsorg 70 kronor, vilket kan jämföras med kommunal barnomsorg på 1 110 kronor. I *andra tjänster* är utgifter för privat hemtjänst/hemhjälp i genomsnitt 43 kronor. Utgifterna för hushållstjänster i SCB:s undersökning ”HUT” – hushållens utgifter – som kan relateras till denna studie är således ytterst små.

Tidsåtgången för arbete i hemproduktion och fritid samt antal arbetstimmar i marknadsproduktion av varor och tjänster redovisas i SCB:s senaste tidsanvändningsundersökning (se tabell 3.2). Av dygnets 24 timmar upptar förvärvsarbete i snitt drygt 3 timmar för kvinnor och 5 timmar för män. Hushållsarbete upptar drygt 1,5 timme för kvinnor och en halvtimme för män per dygn. Den sammantagna tiden för förvärvsarbete och hushållsarbete är dock ungefär lika för kvinnorna (5,00) och männen (5,70).

Tabell 3.2 Genomsnittlig tid för aktiviteter 2000/01 efter kön

Befolkningen 20-64 år. Timmar per dygn. Alla dagar.

Aktivitet	Kvinnor	Män	Genomsnitt
Förvärvsarbete	3,41	5,12	4,26
Studier	0,26	0,18	0,22
Hemarbete	4,08	2,52	3,30
Varav hushållsarbete	1,59	0,58	1,09
Personliga behov	10,30	9,59	9,95
Fritid	5,08	5,31	5,20
Övrigt, bl.a. okodbart	0,87	1,28	1,07
Totalt	24,00	24,00	24,00

Källa: SCB.

Preferenserna, slutligen, avgör i vilken grad olika aktiviteter är substituerbara med varandra. Hur bra substitut är städfirmans städning till min egen städning? Är hushållet berett att byta hushållstjänster mot övrig konsumtion? Skulle du

hellre ha någon annan som gjorde ditt hemarbete? Om hushållen inte gör någon skillnad mellan olika aktiviteter är dessa perfekta substitut. Antaganden vad gäller substituerbarheten i olika avseenden är av avgörande betydelse för effekterna av en skattelättnad för hushållsnära tjänster.¹⁵

Ytterligare faktorer som påverkar de avvägningar hushållen gör mellan förvärvsarbete, hemarbete och fritid är bland annat restriktioner och krav på arbetsmarknaden, lagar, skatte- och transfereringsregler, tradition och kultur. Ändringar i faktorerna kan få effekter på hushållens sätt att disponera tiden och fördelningen mellan köpta vita hushållstjänster, köpta svarta hushållstjänster och hemarbete.

Vad säger då nationalekonomisk forskning om möjligheterna att genom en riktad skattelättnad främja en omfördelning av arbetstid från hemarbete till marknadsarbete och därmed öka effektiviteten? Det råder en relativ enighet inom forskningslitteraturen om att sänkt skatt riktade mot hushållsnära branscher, och en kompensande höjd skatt för andra branscher, ökar effektiviteten i skattesystemet.¹⁶ Skatters effekter på arbetsutbudet diskuteras vidare i avsnitt 3.3.

3.2 Samhällsekonomisk effektivitet och sysselsättning

I detta avsnitt diskuteras om det av effektivitets- och sysselsättningskäl kan finnas anledning att införa en skattelättnad för hushållsnära tjänster.

Enligt en typ av beskattningsteorier som kallas optimal beskattning ska skattesatser på olika varor och tjänster sättas så att beskattningens snedvridande effekter/effektivitetsförluster blir så små som möjligt givet att en viss total intäkt i form av skatter tas ut från medborgarna. Denna teori är inte alldeles operationell i den meningen att dess resultat lätt låter sig omsättas i praktiska och konkreta råd om hur skatter bör utformas. Men teorin ger ändå en vägledning om vissa grundläggande principer som är värda att beakta vid utformningen av nivåer och strukturer i skattesystemen.¹⁷ Hit hör bland annat likformighetsprincipen som innebär att likartade fall ska beskattas på ett likartat sätt. Som nämndes tidigare i kapitel 3 är likformighetsprincipen inte självklar vad gäller beskattning av hushållsnära tjänster. Det går inte att beskatta arbete som utförs i hemmet medan marknadsarbetet är beskattat. Därmed kan det av effektivitetsskäl finnas anledning att införa en skattelättnad för hushållsnära tjänster.

¹⁵ Ohlsson, Henry, ”Reformerad beskattning av hushållstjänster”, Bilaga till SOU 1997:17.

¹⁶ SNS 2005.

¹⁷ SNS 2005.

Enligt teorin om optimala konsumtionsskatter bör skattesatserna bestämmas utifrån tre hänsyn. Det *första* är hur förändringar i köpkraft för olika individer värderas av beslutsfattarna. Det *andra* är hur statens budget påverkas av förändringar i de skattskyldigas köpkraft till följd av skatterna. Det *tredje* är hur efterfrågeanpassningarna ser ut då individernas köpkraft påverkas. Till exempel bör varor där efterfrågan inte är priskänslig ha en hög skattesats. Detta är det klassiska argumentet för att nödvändighetsvaror ska vara högre beskattade.

Problemet med ett skattesystem som i sin helhet är utformat efter principerna om optimal beskattning är att det enbart ser till effektiviteten i ekonomin och inte till fördelningspolitiken. Dessutom skulle skattesystemet bli mycket komplicerat, och därmed dyrt både för staten och för skattebetalarna, med tanke på all information om olika gruppers efterfrågemönster som fordras.¹⁸

Mer konkreta råd om hur en skattesänkning för hushållsnära tjänster bör utformas ges av Ohlsson (1997). Nyckeln till förbättrad effektivitet är om skatteförändringar kan frigöra tid från arbete i hemmet som istället utnyttjas till marknadsarbete. Huvudslutsatserna, kopplade till teorin om optimal beskattning, är att:

1. Ju närmare komplement till utbud av marknadsarbete en vara är, desto lägre ska skatten på denna vara sättas. Med andra ord ska skatten vara lägre på de varor vars efterfrågan har starkare positiv samvariation med utbudet av marknadsarbete.
2. Lägre faktiska skatter på varor och tjänster där det förekommer mycket skattefusk kan öka effektiviteten.
3. Vinnarna är de som konsumerar och producerar de varor och tjänster som får lägre skatter. Skattebetalare som inte blir direkt berörda får bära skattebördan i den mån som inte skattesänkningen är självfinansierad.

Däremot är lägre skatter på vissa varor och tjänster ett trubbigt medel om huvudmålet är att öka sysselsättningen för vissa grupper. Ett alternativ skulle kunna vara att sänka kostnaderna för att sysselsätta dessa grupper oavsett vilka varor de producerar.

För att det ska vara intressant att diskutera sysselsättningseffekter är utgångspunkten att det finns arbetslöshet samt hushåll som har möjlighet att

¹⁸ Det finns i princip två metoder att beräkna sambandet mellan efterfrågan och priset, vilket mäts med den så kallade *priselasticiteten*. För det första är det möjligt att genomföra en statistisk analys som baseras på historiska uppgifter om konsumtionen och dess variationer. För det andra kan man genomföra en marknadsanalys och direkt fråga konsumenterna hur mycket de är beredda att köpa av en viss tjänst om priset faller med ett bestämt belopp.

öka sitt marknadsarbete om tid frigörs från hemarbete. Ohlsson (1997) för ett resonemang kring två grupper – högutbildade och lågutbildade. Han antar att det på de högutbildades arbetsmarknad inte finns någon arbetslöshet, vilket det däremot gör på de lågutbildades. Lönerna för lågutbildade är lägre än för högutbildade. Med ett antagande om att det existerar arbetslöshet för lågutbildade skulle lägre skatter på hushållstjänster kunna öka sysselsättningen för dem. Ett scenario, då ökningen av sysselsättningen blir maximal, kan enligt Ohlsson se ut på följande sätt:

För det *första* ska det inte ske någon övervältring på de priser som producenterna av hushållstjänster får. Förändringarna av skatterna slår till fullo igenom på konsumentpriserna och priset för producenterna är således oförändrat. Om produktionen stiger, som ett resultat av att den efterfrågade kvantiteten av marknadsproducerade hushållstjänster ökar, kan man anta att nya företag kommer att etableras på lång sikt. Detta leder i sin tur till ett ökat utbud av hushållstjänster. För det *andra* ska det inte ske någon övervältring på lönerna. Med ett antagande om att nettoreallönen för lågutbildade är stel kan företagen öka sin efterfrågan på arbetskraft utan att driva upp lönerna. Den *tredje* faktorn för maximal sysselsättningsökning är att företagets produktionsteknik är sådan att det endast behövs lågutbildade för att producera hushållstjänsterna. Den *fjärde* faktorn, slutligen, är att en maximal sysselsättningsökning hänger samman med ett ökat utbud av marknadsarbete. Ett ökat marknadsarbete genererar skatteintäkter och begränsar en eventuell minskning av efterfrågan på andra varor och tjänster.

Med detta scenario blir Ohlssons huvudslutsats, enligt punkt 4 ovan, att lägre skatter på hushållsnära tjänster antagligen är ett bra sätt att få ekonomin att fungera bättre men ett dåligt sätt att öka sysselsättningen för de som idag är arbetslösa. Om problemet är att för få har jobb bör istället skatterna på arbete sänkas, till exempel genom lägre arbetsgivaravgifter för de grupper som är särskilt utsatta. Om målet primärt är att öka sysselsättningen borde alla arbeten, oavsett om det är hushållstjänster eller ej, vara lika värdefulla.

Sänkta skatter på hushållstjänster har *fördelningseffekter*. Enligt punkt 3 ovan kommer de som köper eller utför tjänsterna att få det bättre, medan de som varken köper eller utför tjänsterna får det sämre. Kritik som framförts är att skattreduktionen främst skulle komma att nyttjas av medel- och höginkomsttagare, även om fler med lägre inkomster skulle få råd att köpa hushållstjänster genom skattelättnaden. En nyanserad värdering kring fördelningseffekter kräver emellertid att man studerar både efterfrågesidan och utbudssidan av marknaden för hushållsnära tjänster. Frågan är inte bara vem det

är som efterfrågar hushållstjänster, utan också vem det är som producerar dessa tjänster.¹⁹

3.3 Skatters effekter på arbetsutbudet

Skatter, transfereringar och andra regelsystem kan påverka arbetsutbudet på många olika sätt. Till att börja med kan den normala arbetstiden påverkas via individuella eller kollektiva avtal samt genom lagstiftning om vad som är normal veckoarbetstid, semester och annan ledighet. Dessutom kan valet mellan hel- och olika grader av deltidsarbete liksom omfattningen av övertidsarbete påverkas. Skatter och transfereringar kan även påverka pensionstidpunkt, sjukfrånvaro och arbetslöshet samt övriga beslut om att lämna eller träda in i arbetskraften. Det är tänkbart att skatter på arbete även driver bort arbetskraft från vitt arbete till obeskattat hemarbete eller svart arbete. Därtill kan val av utbildning, yrke, bostadsort och bransch samt intensiteten i arbetet påverkas. Skatte- och transfereringssystemen påverkar individens val i alla dessa avseenden men på olika sätt för olika beslut. Åtminstone tre olika mått för det ekonomiska utbytet av att arbeta kan identifieras som har betydelse för arbetsutbudet:

- Ökningen av den disponibla inkomsten vid en marginell ökning av arbetsinsatsen kan ha betydelse bland annat för hur mycket man väljer att arbeta samt rörligheten mellan regioner, branscher och yrken.²⁰
- Ökningen av den disponibla inkomsten vid normalt heltidsarbete jämfört med att inte arbeta alls kan ha betydelse för valet att arbeta och att inte arbeta alls.²¹
- Ökningen av den disponibla inkomsten vid ett extra års utbildning (så kallad utbildningspremie) i förhållande till minskningen av den disponibla inkomsten vid studier istället för arbete under ett år kan ha betydelse för bland annat valet av utbildning.

Resultat från några studier för svensk data som analyserar hur arbetsutbudet påverkas av ersättningen för en extra arbetsinsats visar att arbetsutbudet är mera känsligt för ekonomiska drivkrafter bland låginkomsttagare än bland höginkomsttagare. Vidare visar dessa studier att gifta män i de mest arbetsaktiva åldrarna har låg löneelasticitet medan gifta kvinnor har klart större

¹⁹ Sørensen 1996.

²⁰ Konjunkturinstitutet har utvecklat ett mått på de ekonomiska drivkrafterna för arbete, benämnt "utbytesgraden". Läs mer om detta mått i fördjupningsrutan "KI uppmärksammar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget* augusti 2004.

²¹ Detta mått brukar benämnas "ersättningsgraden" och avgör rimligen reservationslönen, dvs. den lägsta lön en individ är beredd att godta. Läs mer om lönsamheten för den enskilde att ta ett jobb i fördjupningsrutan "Så påverkas hushållens inkomst vid sjukskrivning", *Konjunkturläget* mars 2004.

löneelasticitet²². Kvinnor med låg inkomst reagerar kraftigare på ändrade ekonomiska drivkrafter än andra grupper. Arbetsutbudet bland personer med hög inkomst påverkas inte i samma utsträckning när drivkrafterna förändras.²³

Positiva effekter på arbetsutbudet är således centralt både för nivån på specialiseringen i ekonomin och för sysselsättningen. Frågan är därför om vi vet hur arbetsutbudet kommer att påverkas vid en skattelättnad mellan hushållsnära tjänster och övriga varor och tjänster? När priset på hushållsnära tjänster faller, och priset på övriga varor och tjänster stiger, kommer köparna av den prisnedsatta tjänsten att ersätta en del av hemarbetet med tjänster som köps på marknaden. Därmed frigörs tid som kan utnyttjas för fritid eller marknadsarbete. Om en del av den frigjorda tiden kommer att bjudas ut på marknaden resulterar det i att den genomsnittliga arbetstiden ökar. Ökad arbetstid leder till ökade inkomster som i sin tur kan utnyttjas för ytterligare köp av hushållsnära tjänster. Förändringar av arbetsutbudet kan på sikt antas påverka antalet arbetade timmar i motsvarande grad. Om skattelättnaden kommer att ge effekter på arbetsutbudet beror dels på hur de ekonomiska drivkrafterna påverkas, dels på hur känsligt arbetsutbudet är för dessa.

²² Sambandet mellan arbetsutbudet och nettolönen mäts med den så kallade *löneelasticiteten*.

²³ För vidare information se fördjupningsrutan "Skatte- och transfereringssystemets inverkan på arbetsutbudet", *Konjunkturläget* juni 2004.

4. Finska erfarenheter

I detta kapitel redogörs översiktligt för det finska systemet med skattereduktion för utgifter för hushållsnära tjänster. Systemet infördes temporärt 1997–2000 och permanent fr.o.m. 2001.²⁴

4.1 Regelsystemet

Genom det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster ökar efterfrågan på arbetskraft med förhållandevis låg kompetensnivå. Arbetet kan bestå av traditionella hushållsgöromål, såsom städning, tvätt och matlagning, men hushållen kan också anlita utomstående arbetskraft för exempelvis vård- och omsorgsarbete eller planerings-, bygg- och reparationsarbeten av olika slag²⁵.

Politikernas syfte med det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster är främst att:

- Minska skattekilarna mellan obeskatat och beskattat arbete för att öka hushållens efterfrågan på hushållstjänster.
- Minska svartjobbandet i den privata tjänstesektorn.
- Främja vårdarbete på eget initiativ.
- Öka sysselsättningen och uppmuntra småföretagsamhet i den privata tjänstesektorn.

Den maximala skattereduktionen är 1 150 euro, vilket motsvarar ca 10 400 kronor, per person och år. Maxbeloppet är detsamma oberoende av om hushållet köper tjänsten av ett företag eller anställer en person.

Om tjänsten köps av ett företag uppgår skattereduktionen till 60 procent av arbetskostnaden inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter. Om hushållet istället anställer en person medges skattereduktion med 30 procent av lönen och 100 procent av arbetsgivaravgifterna. Maximal skattereduktion utgår om arbetsersättningen eller lönekostnaderna är ca 2 083 euro (ca 18 800 kronor) respektive 2 404 euro (ca 21 700 kronor), se tabell 4.1. Vid denna skattereduktion uppgår subventionsgraden till 55,2 procent om tjänsten köps av

²⁴ En översiktlig redogörelse av det finska systemet finns även i fördjupningsrutorna ”Det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster”, *Konjunkturläget* december 2004, och ”Utvärdering av det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster”, *Konjunkturläget* mars 2005.

²⁵ För en utförligare beskrivning av de tjänster som berättigar till skattereduktion i Finland, se appendix 1.

ett företag. Om även frånvaron av mervärdesskatt beaktas uppgår subventionsgraden till 57,2 procent om hushållet anställer en person.

Tabell 4.1 Räkneexempel på det finska systemet

Euro

Hushållen köper tjänsten från företag	
Arbetskostnad (inkl. mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) före reduktion	2 083
Maximireduktion	-1 150
Varav Arbetskostnad (2 083*60%)	-1 250
Självrisk ²	100
Subventionsgrad (1 150/2 083)	55,2%
Hushållen anställer en person	
Lönekostnad (exkl. mervärdesskatt, inkl. arbetsgivaravgifter) före reduktion	2 404
Arbetskostnad (inkl. mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) före reduktion (2 404*1,22) ¹	2 933
Varav Mervärdesskatt	529
Maximireduktion	-1 150
Varav Lönekostnad (2 404*30%)	-721
Arbetsgivaravgift (2 404*22%) ³	-529
Självrisk ²	100
Subventionsgrad ([1 150+529]/2 933)	57,2%

¹ Mervärdesskattesatsen är 22 procent på hushållstjänster.

² Beloppet 100 euro innebär att skattereduktion inte uppkommer vid småbelopp.

³ Arbetsgivaravgiften varierar från fall till fall men antas i det här exemplet vara 22 procent.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Det finska systemet är således ungefär neutralt vad gäller valet mellan att anlita ett företag och att anställa någon.

4.2 Resultat från den finska utredningen

De samhällsekonomiska effekterna av det finska systemet har utvärderats av det ekonomiska forskningsinstitutet LTT-Tutkimus Oy på uppdrag av Arbetsministeriet.²⁶ Målet med utvärderingen var bland annat att utreda hur skattelättnaden har påverkat sysselsättningen i den privata tjänstesektorn. Utvärderingen är främst baserad på intervjuer med företag och hushåll samt med experter och ansvariga på olika myndigheter. Därutöver redovisas statistik på området.

Den allmänna uppfattningen, så som den framställs i massmedierna, är att systemet leder till högre sysselsättning, men effekten kan likväl vara begränsad. Orsakerna är bland annat att:

²⁶ Utvärderingen "Kysyntälähtöinen työllistäminen ja kotitalousvähennys" publicerades den 1 mars 2005 och är skriven av Kari Niilola, Mikko Valtakari och Ilkka Kuosa.

- Det tar tid att upparbeta nya marknader.
- Incitamenten till att investera i uppbyggnaden av en ny marknad kan begränsas av att det finska systemet tidigare haft karaktären av en försöksverksamhet med osäker framtid.
- Betalningsviljan hos konsumenterna av hushållstjänster kan vara begränsad.

Sysselsättningseffekten 2003 är enligt utvärderingen förhållandevis liten. Antalet årsarbetstillfällen som skapats inom ramen för skattereduktionen beräknas ha uppgått till mellan 5 340 och 6 730. För bygg- och reparationsarbeten bedöms hälften av dessa årsarbetstillfällen ha förekommit även utan skattereduktion medan motsvarande andel för traditionella hushållsgöromål uppskattas till 20 procent. Nettotillskottet av årsarbetstillfällen kopplade till skattereduktionen uppskattas till mellan 2 880 och 3 644, vilket motsvarar 0,1–0,2 procent av sysselsättningen i Finland (se tabell 4.2). Fördelningen av årsarbetstillfällena mellan olika hushållsnära tjänster redovisas i tabell 4.2.

Tabell 4.2 Finska sysselsättningseffekter 2003

Nettotillskott

	Arsarbetstillfällen
Traditionella hushållsgöromål ¹	560–744
Bygg- och reparationsarbeten ²	2 320–2 900
Totalt	2 880–3 644

¹ Traditionella hushållsgöromål inkluderar städning, tvätt, matlagning, vård- och omsorgsarbete.

² Bygg- och reparationsarbeten inkluderar även gårds- och trädgårdstjänster.

Källa: LTT-Tutkimus Oy.

Tabellen visar att större delen av det beräknade nettotillskottet avser bygg- och reparationsarbeten. Endast 560–744 årsarbetstillfällen utgörs av traditionella hushållsgöromål.

Nämnda siffror på årsarbetstillfällen beaktar ej undanträngning av andra arbeten bland annat genom skattelättnadens finansiering. Lägre skatt inom ett område måste normalt balanseras av högre skatt på andra områden eller lägre offentliga utgifter, vilket kan medföra lägre sysselsättning inom andra områden. Därtill kan systemet ge en bestående ökning av den totala sysselsättningen endast i den mån arbetsutbudet blir högre eller den så kallade jämviktsarbetslösheten blir lägre. Ovan redovisade nettotillskott torde därför innebära en överskattning av effekten på sysselsättningen. En svårbedömd fråga är hur systemet kommer att utvecklas över tiden. Det kan inte uteslutas att systemet kan växa bland annat genom att nya företag etableras och att hushållen i allt högre grad ökar sitt marknadsarbete när tid frigörs från hemarbete.

Enligt den finska utvärderingen använde 5,2 procent av de finska hushållen (123 753 hushåll) skattereduktionen 2003 (se tabell 4.3). Av dessa hushåll köpte 27 procent traditionella hushållstjänster och 71 procent bygg- och reparationstjänster. Skattereduktionen per hushåll (som använde skattereduktionen) uppgick till 737 euro (ca 6 700 kronor). Antalet hushåll som använde reduktionen har nästan fördubblats mellan 2001 och 2003. Potentiella användare av skattereduktionen under 2004 uppskattas till ca 6–8 procent av hushållen.

Tabell 4.3 Den finska skattereduktionens storlek

Miljoner euro

	2001	2002	2003
Reduktionsbeloppet	32,4	42,5	91,2
Antal hushåll	72 400	89 500	123 753
Skattereduktion per hushåll	447,5	474,9	737,0

Källa: Arbetsministeriet, Finland.

Av tabell 4.3 framgår också att skattereduktionens storlek har tredubblats mellan 2001 och 2003. De främsta användargrupperna är: Personer med årsinkomster över 40 000 euro (ca 360 000 kronor), ämbetsmän och direktörer, hushåll med egna hem och hushåll med minderåriga barn.

4.3 Internationella erfarenheter²⁷

Ett antal europeiska länder (till exempel Frankrike, Danmark och Finland) har sedan början av 1990-talet haft lägre skatt för hushållsnära tjänster. De metoder för skattelättnader för hushållsnära tjänster som används i de olika europeiska länderna är till exempel skattereduktioner, skatteavdrag, företagssubventioner eller administrativa förenklingar genom så kallade servicecheckar.

Olika metoder för sänkt skatt för hushållsnära tjänster infördes i Frankrike 1992, Danmark 1994 samt Tyskland och Finland under 1997. Belgien införde en metod för skattelättnader 2000. Några länder deltar i ett gemensamt EU-projekt som rör sänkt mervärdesskatt på arbetsintensiva tjänster som inte är utsatta för gränsöverskridande konkurrens. Projektet som påbörjades 1999 är av tillfällig karaktär och avslutas i slutet av 2005. De nio medlemsstaterna som valde att delta i försöket (Belgien, Nederländerna, Luxemburg, Grekland, Frankrike, Italien, Portugal, Storbritannien och Spanien) tillåts tillämpa reducerad moms på två eller i undantagsfall tre tjänster som projektet omfattar.

²⁷ Avsnittet bygger i sin helhet på information från SOU 1997:17 och Almega 2004.

Frankrike

Under 1992 fick alla hushåll i Frankrike en möjlighet att göra skatteavdrag för utgifter för hushållsnära tjänster (till exempel hushållsarbete, trädgårdsarbete och barnpassning). En undersökning avseende åren 1992–1994 pekar på att ca 200 000 arbetstillfällen skapades, vilket motsvarar ca 40 000 årsarbetstillfällen. Dessa siffror beaktar ej effekterna av subventionens finansiering så nettoeffekten är mindre och elimineras av att finansieringen minskar sysselsättningen i motsvarande grad. Stödet hade en relativt begränsad inverkan på arbetslösheten eftersom de flesta arbetsgivarna anställde personer som redan var sysselsatta i andra branscher.

I slutet av 1994 introducerades ett system med servicecheckar, för hushåll som anställer personal, som till viss del kan kombineras med en skattereduktion. Checksystemet kan också fr.o.m. 1996 utnyttjas för att anlita företag via hushållsmedlemmarnas arbetsgivare. Systemet påminner om företags lunchkuponger.

Uppföljningar i mitten av 90-talet visar att sysselsättningen inom checkservicesystemet i genomsnitt ligger på ca 10 000 heltidsanställningar (brutto) per månad. 15–20 procent av de franska hushållen köper hushållsnära tjänster. Bland hushåll där en av medlemmarna är över 65 år är andelen högre.

Danmark

I Danmark infördes 1994 en försöksverksamhet för att stimulera konsumtionsservicesektorn (Hjemmeserviceordningen). Konsumenterna fick ett statligt bidrag som maximalt uppgick till 65 danska kronor per arbetstimme vid köp av servicetjänster (till exempel inköp av dagligvaror, rengöring, matlagning, snöröjning).

En stickprovsundersökning under mitten av 1990-talet pekade på att 525 nya företag hade etablerats och ca 3 000 årsarbetstillfällen hade skapats. Dessa siffror beaktar ej effekterna av subventionens finansiering så nettoeffekten är således mindre. Ca 22 procent av antalet personer som var sysselsatta inom hemmaservicerörelsen var tidigare arbetslösa.

Försöksverksamheten permanentades 1996 och subventionen uppgick vid den tidpunkten till 50 procent av konsumentpriset. Fram till 2002 har systemet utvidgats ytterligare genom att låta det omfatta fler tjänster.

Danmark och Finland är de enda länder som utvärderat sina system med en samhällsekonomisk analys. Den danska utvärderingen²⁸ genomfördes av

²⁸ Rapporten har titeln ”Samfundsøkonomiske konsekvenser af hjemmeserviceordningen”.

närings- och ekonomiministeriet 2001. Av studien framgår att ca 3 500 årsarbetstillfällen har skapats inom ramen för subventionen. En annan slutsats är att subventionen har haft en positiv inverkan på arbetslösheten, men däremot har det danska systemet haft svårt att locka större företag till ”Hjemmeserviceordningen”. Statens nettokostnad för systemet beräknas uppgå till 125 miljoner danska kronor. Vidare visar studien att knappt 10 procent av de danska hushållen köper hushållsnära tjänster. Två huvudkategorier nyttjar dessa tjänster. Den ena kategorin är småbarnsfamiljer där bägge makarna är heltidsarbetande i åldersintervallet 30–40 år och den andra kategorin är personer över 50 år som främst efterfrågar trädgårdsarbete. Ca 25 procent av konsumenterna av hushållstjänster har tidigare köpt dessa tjänster svart.

Systemet förändrades återigen 2004 och vid dags dato ges stöd endast för städning inom hushållsnära tjänster och endast för personer över 65 år och förtidspensionärer. Subventionsgraden uppgår numera till 40 procent av konsumentpriset.

Tyskland

1997 införde Tyskland ett system med servicecheckar, kombinerat med en skattereduktion, som gav skattelättnader för hushåll som anlätade en privatperson i hemmet.

Sedan slutet av 2003 tillåts hushåll även att anlita personer med ”mini-jobs”. För mini-jobs gäller i korthet att:

- Arbetstagaren befrias helt från skatt och sociala avgifter för inkomster upp till 400 euro (ca 3 600 kr) i månaden.
- Arbetsgivaren betalar en sammanlagd schablonsumma för skatter och sociala avgifter på 25 procent av lönen. Om det är privatpersoner som anställer är schablonsumman lägre.

De främsta målsättningarna med mini-jobs-reformen är att underlätta för hushållen att hinna med att klara både arbete och hemmets krav, skapa fler jobb i tjänstesektorn samt att öka incitamenten att arbeta främst hos dem med låga inkomster genom de lägre sociala avgifterna.

Belgien

Sedan år 2000 har Belgien provat system med betalcheckar på regional nivå för köp av hushållsnära tjänster. Från och med 2004 finns en rikstäckande modell som påminner om den franska modellen. Hushållen erhåller betalcheckar som till viss del kan kombineras med en skattereduktion. Endast arbetslösa kan anlitas för att utföra tjänsterna.

5. Utgångspunkter

I följande kapitel redogörs översiktligt för utvecklingen på arbetsmarknaden, tjänstesektorn i Sverige, skattereduktionens storlek och utformning samt den svarta och vita sektorn för hushållsnära tjänster.

5.1 Utvecklingen på arbetsmarknaden²⁹

Under 1980-talet hade Sverige en låg och stabil arbetslöshet på omkring 2 procent, samtidigt som sysselsättningen ökade kontinuerligt tack vare kvinnornas successivt ökande arbetsutbud. I samband med den ekonomiska krisen i början av 1990-talet försämrades emellertid förhållandena på arbetsmarknaden dramatiskt. År 1990 var ca 4,5 miljoner sysselsatta. Tre år senare hade sysselsättningen minskat med drygt 10 procent. Nedgången i sysselsättningen medförde att arbetslösheten ökade från ca 2 till 8 procent.

I samband med konjunkturuppgången under slutet av 1990-talet förbättrades villkoren på arbetsmarknaden och sysselsättningen ökade starkt. Arbetslösheten minskade och jämfört med våra nordiska grannländer har Sverige under de senaste åren haft en arbetslöshet i linje med Danmark och Norge.

Den svenska ekonomin befinner sig för närvarande i en konjunkturuppgång. Efterfrågan och produktionen stiger i god takt och arbetsmarknadsläget har stabiliserats. Normalt slår förbättrad konjunktur igenom på arbetsmarknaden i form av ökad sysselsättning först med viss eftersläpning. Produktivitetstillväxten har dock varit osedvanligt hög samtidigt som sjukfrånvaron har minskat. Detta har gjort det möjligt att öka produktionen utan att öka arbetsstyrkan i motsvarande mån, vilket fördröjt genomslaget mer än normalt. Resursutnyttjandet har ökat det senaste året men är fortfarande relativt lågt.

Andelen av befolkningen i åldern 16-64 år som inte är sysselsatta har permanentats på en betydligt högre nivå än under 1980-talet. I jämförelse med våra nordiska grannländer har Sverige och Finland högst andel icke-sysselsatta. Den betydligt större ökningen i andelen icke-sysselsatta än i arbetslösheten indikerar att arbetslösheten i Sverige hållits nere från 1990-talets början bland annat genom att en stor andel av de som haft svårt att få arbete har lämnat arbetskraften. Det växande antalet förtidspensionärer kan vara ett uttryck för detta.

Antalet personer som försörjs med sociala ersättningar har ökat och uppgick 2004 till drygt 1 miljon (se tabell 5.1). De sociala ersättningarna vid ohälsa bedöms stiga till ca 680 000 personer 2006. Den stigande arbetslösheten medförde att antalet personer med arbetsmarknadsersättning ökade 2004, men

²⁹ Informationen är till stora delar hämtad från *Lönebildningen 2004*, Konjunkturinstitutet.

bedöms minska i fortsättningen som en följd av den gradvisa förbättringen på arbetsmarknaden. Även socialbidragsersättningarna kulminerade 2004 och bedöms minska framöver på grund av den något ljusare arbetsmarknaden.

Tabell 5.1 Personer försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter¹ 20–64 år, tusental

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Ohälsa</i>	637	677	668	663	672	678
Varav Sjuk- och rehabpenning	252	270	260	228	213	203
Sjuk- och aktivitets- ersättning	385	407	408	435	459	475
<i>Arbetsmarknadsersättningar</i>	276	273	280	320	309	289
Varav Arbetslöshet	168	160	191	217	201	181
Arbetsmarknadsåtgärder	108	113	89	103	108	108
<i>Socialbidrag</i>	91	86	85	87	84	82
Summa	1 004	1 036	1 033	1 070	1 065	1 048
Förändring från föregående år	-11	32	-3	36	-4	-17
Procentuell förändring	-1,1	3,2	-0,3	3,5	-0,4	-1,6

¹ En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år. Det vill säga två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på den outnyttjade arbetskraften.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet (*Konjunkturläget*, mars 2005).

5.2 Tjänstesektorn

Tjänstesektorn utgör idag cirka 70 procent av BNP och sysselsätter ungefär lika stor del av arbetskraften.³⁰ Under hela 1900-talet växte tjänstesektorn samtidigt som jordbrukssektorn minskade. Industriproduktionen svarade för drygt en tredjedel av den totala produktionen både i början som slutet av 1900-talet med en topp kring 1960-talet.

Den med tiden allt starkare tjänstesektorn beror till stor del på ökat utbud av offentliga tjänster men också tjänster producerade av näringslivet har ökat betydligt.

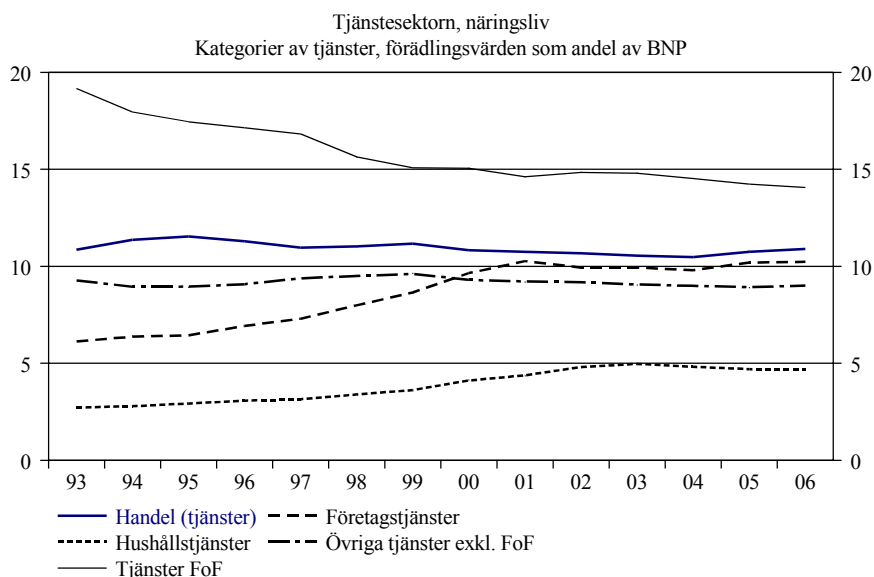
³⁰ SOU 1997:17.

Näringslivets tjänster brukar indelas i kategorierna:

- Handel
- Företagstjänster
- Hushållstjänster
- Övriga tjänster exklusive FoF (finans- och fastighet)
- FoF

Utvecklingen av dessa framgår av diagram 5.1.

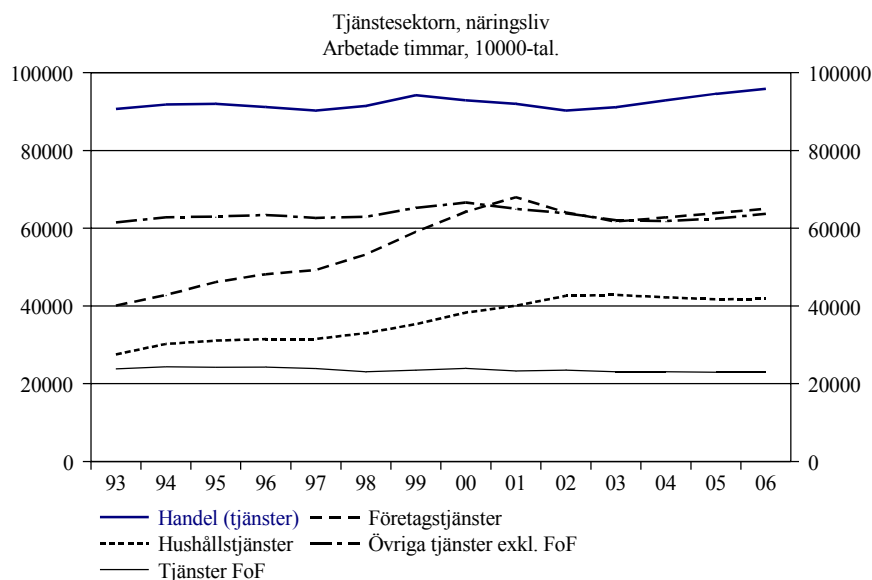
Diagram 5.1

Kategorin hushållstjänster innehåller endast till mycket liten del det som i denna studie refereras till som hushållsnära tjänster. I kategorin som diagrammet refererar till ingår alla tjänster som berör utbildning, hälso- och sjukvård, omsorg samt personliga tjänster. Som framgår av diagrammet så har denna kategori av tjänster ökat kraftigt under den senaste tioårsperioden.

Finans- och fastighetskategorin är den kategori som bidrar med högst förädlingsvärde men mätt i antalet anställda och antalet arbetade timmar är kategorin liten. Av diagram 5.2 framgår vidare att hushållstjänsterna är arbetsintensiv relativt övriga kategorier tjänster.

Diagram 5.2

5.3 Skattelättnadens storlek och utformning

Priset på konsumenttjänster (till exempel hushållsnära tjänster) kan påverkas genom bland annat skattelättnader. Skattelättnader kan ske genom olika former av skattereduktioner och skatteavdrag, eller i form av en nedsättning av arbetsgivaravgifterna eller mervärdesskatten. Som alternativ, eller komplement, till dessa metoder är det möjligt att ge direkta bidrag till produktionen eller konsumtionen av tjänster. Det kan då till exempel vara fråga om ett fast bidrag per arbetstimme, någon form av lönebidrag eller ett generellt tillskott på en viss procentandel på konsumentpriset på den levererade tjänsten.

Dessa olika metoder är på intet sätt problemfria. En central fråga är vem som får del av en skatte- eller avgiftssänkning och hur den slutligen påverkar konsumentpriserna. Selektiva former av ingrepp kan också kräva en uppbyggnad av nya kostnadskrävande administrativa system för att till exempel kontrollera att stöden inte missbrukas. De kan vidare innebära betydande gränsdragningsproblem.³¹ Nackdelarna administrativt och kontrollmässigt måste finnas med i bilden när man bedömer en selektiv skattelättnad för vissa typer av arbeten. Nackdelarna kan dock vägas mot andra positiva effekter som kan uppnås på sysselsättningen och genom en eventuell minskning av svartarbetet. Ur en ekonomisk-teoretisk synvinkel är det emellertid viktigt att

³¹ SOU 1997:17.

notera att oavsett subventionsmetod syftar samtliga ingrepp till att sänka relativpriset på de marknadstjänster som är aktuella.

I denna studie antas en skattereduktion på 50 procent av arbetskostnaden (inklusive arbetsgivaravgifter och mervärdesskatt) för hushållsnära tjänster. Beloppet får således avräknas direkt mot den debiterade skatten. Det innebär att reduktionen får samma värde för hög- och låginkomsttagare. Skattereduktionen har en fördel i att det är möjligt att begränsa den volym som subventioneras. Detta kan till exempel ske genom att endast en viss andel av kostnaden får dras av och att den högsta nivån krontalsbegränsas. Reduktionen utgår i beräkningarna utan beloppsgräns eller tak men gäller endast ett avgränsat antal tjänster, närmare bestämt hushållsarbete och omvårdnad av barn i hemmet (till exempel matlagning, städning, tvätt och barnpassning) samt skötsel av trädgård. Som nämndes ovan kommer det alltid att finnas svårigheter att kontrollera att de utförda sysslorna verkligen tillhör den kategori som är tänkt att subventioneras. En förutsättning i studien för att medges skattereduktion är att den som utför arbetet innehar F-skattsedel. Skattereduktionen kan på sätt och vis betraktas som en kontrolluppgift på företagen. Åtgärden har det goda med sig att den stärker marknaden för seriösa företagare.

Det krävs en skattereduktion på 60 procent för att det vita städpriset ska motsvara det antagna svarta städpriset (se tabell 5.2).

Tabell 5.2 Timersättning i kronor i svart kontra vit sektor

Svart timersättning	70	90	110
En skattekil på 59,8 procent ger en motsvarande vit arbetskostnad:			
Före skattereduktion	174	224	274
Efter skattereduktion (50 procent)	87	112	137
Efter skattereduktion (60 procent)	70	90	110

Anm. Skattekilens inkluderar mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Med ett antagande om att den nuvarande vita timersättningen är ca 300 kronor (inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter samt eventuella administrativa påslag) och att skattereduktionen är 50 procent blir den vita ersättningen efter reformen således 150 kronor per timme.

5.4 Den svarta och vita sektorn

Det har gjorts flera försök att mäta storleken på den svarta sektorn i Sverige och andra länder. Något exakt svar på dess storlek kommer aldrig att kunna ges, men det går att finna ledtrådar och indikationer på hur det förhåller sig. Enligt sammanställda undersökningar ligger beräkningarna av svartarbetets omfattning i de nordiska och nordeuropeiska länderna i intervallet 2,5–6 procent av bruttonationalprodukten (BNP). Enligt Nationalräkenskaperna (NR) har värdet av svarta inkomster i Sverige under senare år varit drygt 100 miljarder kronor årligen, vilket motsvarar ca 5 procent av BNP.³²

Omfattningen på svarta tjänster med anknytning till hemmen, dvs. hushållsnära tjänster, styrs bland annat av priset på svartarbetet och efterfrågan på svarta tjänster. I anslutning till Tjänstebeskattningsutredningen (SOU 1997:17) i mitten på 1990-talet gjorde Skatteverket en bedömning av svartarbetets omfattning för dessa tjänster.³³ Skatteverket bedömde att det kvittolösa svartarbetet med enkla hushållstjänster i de svenska hemmen omsätter ca 3 miljarder kronor i svarta löner.³⁴ Reparationer och underhåll i hemmen svarar för minst 5 miljarder kronor i svart arbetsersättning och bilreparationer för ytterligare minst 2 miljarder. Sammanlagt rör det sig således om minst 10 miljarder kronor i svart ersättning för tjänster med anknytning till hemmen.

En faktor som påverkar svartpriser på hantverkstjänster tycks vara den aktuella tjänstens grad av substituerbarhet med hushållens eget arbete, dvs. i vilken utsträckning det är möjligt för hushållen att själva utföra arbetet. Ju mindre möjligheterna är att utföra arbetet själv, dvs. ju lägre substituerbarheten med eget arbete är, desto mindre priskänsliga är vi, och desto högre blir svartpriset. Ju lättare vi själva kan utföra arbetet, dvs. ju högre grad av substituerbarhet med eget arbete, desto lägre blir svartpriset. Som jämförande exempel kan nämnas städning. Att städa är ett arbete som de flesta hushåll kan göra själva. Städ-tjänster är därmed ett starkt substitut till hushållens eget arbete. Detta gör efterfrågan priskänslig, vilket också avspeglas i ett lågt svartpris. En grov tumregel som brukar användas är att svartpriset på hantverkare är ca 50 procent av den vita kostnaden.³⁵

³² Skatteverket 2004.

³³ Riksskatteverket 1996.

³⁴ I Skatteverkets kartläggning av svartarbetet avses med enkla hushållstjänster i första hand sedvanliga hushållstjänster som utförs i privatbostad med tillhörande mark. I enkla hushållstjänster ingår således inte det svartarbete som utförs av karaktären enklare bostadsunderhåll, till exempel småreparationer, tapetsering, målning och enklare snickeriarbeten. Inte heller de alternativ till hushållstjänster inom hemmet som finns på marknaden, till exempel restaurangbesök i stället för egen matlagning.

³⁵ SOU 1997:17.

Det är dock troligt att människor i allmänhet har en preferens för att köpa tjänster vitt istället för svart, varför vita tjänster kan tänkas kunna konkurrera med svarta även om det vita priset ligger högre. Orsakerna till detta kan förutom moraliska aspekter vara att vita köp ger en högre trygghet i form av att verksamheten är bättre organiserad vad gäller ersättningar vid skador på föremål i hemmen etc.

I denna studie antas den svarta sektorn för hushållsnära tjänster omsätta 3 miljarder kronor i svarta löner, medan den nuvarande vita sektorn för hushållsnära tjänster, dvs. utan skattereduktion, beräknas omsätta 150 miljoner kronor (arbetskostnad inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter).

6. Beräkningsmetod och resultat

I följande kapitel redogörs dels för genomförd beräkningsmetod, dels för de antaganden som ligger till grund för analysen. Därutöver presenteras sysselsättningseffekterna av att införa en finansierad sänkning av skatten för hushållsnära tjänster. I kalkylen antas att sänkningen av skatten för hushållsnära tjänster finansieras genom att skatten på övriga varor och tjänster förändras så mycket att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna blir noll. Reformen innebär således en omfördelning av skatter.

En sådan finansierad sänkning av skatten för hushållsnära tjänster bedöms leda till en på lång sikt något högre sysselsättning på den vita marknaden. Sysselsättningen ökar av tre skäl. För det första leder en skattereduktion för hushållsnära tjänster till att hushåll som därmed köper mer av dessa tjänster ökar sitt arbetsutbud, vilket på sikt leder till motsvarande högre sysselsättning. För det andra torde efterfrågan på arbetskraft i högre grad inriktas på personer med en produktivitet som ligger under det genomsnittliga. Detta bedöms minska så kallat icke-arbete, vilket innebär att personer blir sysselsatta som i annat fall skulle ha varit arbetslösa, studerat eller uppburit sjuk- eller aktivitetsersättning (tidigare benämnd förtidspension). Det tredje skälet till ökad sysselsättning på den vita marknaden är att en del av aktiviteten på den svarta marknaden för hushållsnära tjänster kommer att förskjutas till den vita marknaden efter införd skattereduktion för dessa tjänster.

För att närmare belysa möjliga effekter på sysselsättningen redovisas beräkningar för tre olika fall, ett *basfall*, ett sidofall med *mindre fördelaktiga effekter* samt ett sidofall med *mer fördelaktiga effekter*. Beräkningarna är emellertid synnerligen osäkra och resultaten styrs helt av vilka antaganden som görs. De bör således ses som räkneexempel avseende möjliga effekter och inte som en uppskattning av de mer sannolika effekterna. I den mån det har varit möjligt har de antaganden som används i studien baserats på resultat från den finska utvärderingen.³⁶ Samtliga antaganden presenteras i avsnitt 6.2, tabellerna 6.1 och 6.2.

Enligt dessa tre räkneexempel ökar sysselsättningen på lång sikt med 2 945–18 823 personer³⁷ till följd av en skattereduktion för hushållsnära tjänster. Detta motsvarar 0,07–0,45 procent av sysselsättningen. Kravet på att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna ska vara noll leder till olika förändringar av skatten på övriga varor och tjänster i de tre undersökta fallen. I *basfallet* blir skatten för övriga varor och tjänster oförändrad. Således behöver inte skattesänkningen för hushållsnära tjänster finansieras genom en

³⁶ I kapitel 4 finns vidare information om den finska utvärderingen.

³⁷ Under förutsättning att medelarbetstiden håller sig oförändrad.

högre skatt för övriga varor och tjänster. Detta beror dels på det positiva tillskottet av skatteinkomster från hushållsnära tjänster efter införd skattereduktion, dels på minskade transfereringsutgifter. I sidofallen *mindre fördelaktiga effekter* och *mer fördelaktiga effekter* ökar respektive minskar skattesatsen för övriga varor och tjänster med 0,1 procentenheter när skattereduktionen införs³⁸. Resultaten presenteras närmare i avsnitt 6.3, tabell 6.3.

6.1 Metod

Förändringar av skattesystemet kan ge återverkningar och spridningseffekter på den svenska ekonomin som är mycket svåra att mäta. Möjligheterna att i praktiken analysera och empiriskt beräkna effekter är begränsade, men att utnyttja någon form av allmän jämviktsmodell ger ändå en vägledning om de långsiktiga effekterna på arbetsutbudet och sysselsättningen. En allmän jämviktsmodell kan även belysa välfärdseffekter samt frågan om den optimala subventionsgraden. I en allmän jämviktsmodell analyseras ekonomin som ett system med ömsesidigt beroende marknader. En skattesänkning som leder till lägre pris på hushållsnära tjänster medför att konsumtionen av de prissänkta tjänsterna ökar och konsumtionen av övriga varor och tjänster förändras.

Om modellen ska lösas numeriskt måste ett antagande göras för nyttofunktionen. Resultaten av beräkningarna kan sedan redovisas i form av elasticitetstal. En alternativ beräkningsmetod, som används i denna studie, är att direkt beräkna hur tidsanvändningen förändras av en införd skattelättnad genom att anta rimliga värden på de parametrar som används. Den teoretiska metoden för analysen av förändringen av individens tidsanvändning presenteras i appendix 2.³⁹

Individens totala tid fördelas mellan tid i svart och vitt marknadsarbete, tid i hemarbete, fritid och icke-arbete. I beräkningarna av hur den totala tidsanvändningen för individen förändras, och därigenom den totala sysselsättningen (nettoökningen av vitt marknadsarbete), av en skattereduktion för hushållsnära tjänster görs diverse beteendeantaganden.⁴⁰ Ett antagande är att en del av den svarta marknaden för hushållsnära tjänster blir vit efter införandet av en skattereduktion. Denna substitution mellan svart och vitt

³⁸ Skattesatsen (dvs. skattekillen inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) förändras således från 59,80 procent till 59,92 respektive 59,67 procent.

³⁹ Utöver dessa beräkningar har en känslighetsanalys genomförts med hjälp av Konjunkturinstitutets så kallade FIMO-modell. FIMO är en kalkyl- och simuleringsmodell som på årsbasis belyser finansiella flöden och sparande uppdelat i ekonomins institutionella sektorer som dessa beskrivs i nationalräkenskaperna. Sektoruppdelningen i modellen omfattar stat, pensionssystem, kommuner, hushåll, företag samt utland.

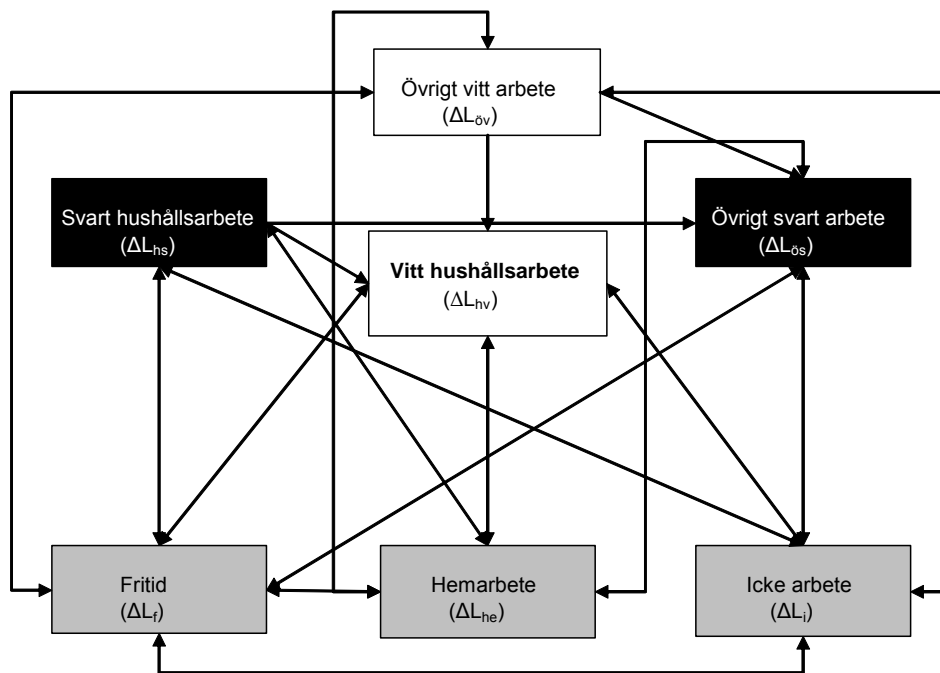
⁴⁰ Dessa antaganden redovisas i tabell 6.2.

arbete sker även för övriga varor och tjänster. En skattesänkning som leder till lägre pris på hushållsnära tjänster medför att konsumtionen av de prissänkta tjänsterna ökar och konsumtionen av övriga varor och tjänster förändras. Således sker även en substitution mellan vita hushållsnära tjänster och övriga varor och tjänster. Utöver dessa substitutioner antas marknaden växa ytterligare på grund av att arbetsutbudet ökar eller icke-arbetet minskar genom skattereduktionen. Detta tillskott fördelas proportionellt på den vita och svarta marknaden. En annan effekt att ta hänsyn till är vad köparna av den prisnedsatta tjänsten kommer att göra med den tid som frigörs. När priset på hushållsnära tjänster faller kommer konsumenterna att ersätta en del av hemarbetet med marknadsproducerade hushållsnära tjänster. Därmed frigörs tid som kan utnyttjas för fritid eller marknadsarbete. Om en del av den frigjorda tiden bjuds ut på marknaden resulterar det i att marknadsarbetet ökar.

Flödena mellan individens förändrade tidsanvändning av införd skattereduktion för hushållsnära tjänster illustreras schematiskt i figur 6.1. Vissa kopplingar (markerade med ”enkel pil”) indikerar flöden från tidsanvändning i ursprunglig jämvikt, medan andra kopplingar (markerade med ”dubbel pil”) indikerar flöden mellan förändrad tidsanvändning av införd skattereduktion.⁴¹ Resultaten av de olika flödena presenteras som ”nettoändring av vitt arbete”, ”nettoändring av hushållsarbete” och ”nettoändring av svart arbete” i tabell 6.3.

⁴¹ Flödena mellan individens förändrade tidsanvändning presenteras även teoretiskt i appendix 2, ekvationerna (29)-(36).

Figur 6.1 Förändrad tidsanvändning av införd skattereduktion för hushållsnära tjänster

Nettoändring av vitt arbete: Vitt hushållsarbete (ΔL_{hv}) + Övrigt vitt arbete (ΔL_{öv})

Nettoändring av hushållsarbete: Vitt hushållsarbete (ΔL_{hv}) + Svart hushållsarbete (ΔL_{hs}) + Hemarbete (ΔL_{he})

Nettoändring av svart arbete: Svart hushållsarbete (ΔL_{hs}) + Övrigt svart arbete (ΔL_{ös})

Anm. "Enkel pil" indikerar flöden från tidsanvändning i ursprunglig jämvikt, medan "dubbel pil" indikerar flöden mellan förändrad tidsanvändning av införd skattereduktion för hushållsnära tjänster.

6.2 Antaganden

Skatt på hushållsarbete är ekvivalent med skatt på övrigt arbete i ursprunglig jämvikt ($t_{h_0} = t_{\bar{o}_0}$). Enligt KI:s beräkningar är den ursprungliga skattesatsen, dvs. skattekenen inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter, 59,8 procent.⁴² När skattereduktion för hushållsnära tjänster införs (med 50 procent av arbetskostnaden) sjunker skattesatsen på hushållsarbete (t_{h_1}) till 9,8 procent (se tabell 6.1).

Genom val av måtenheter för konsumtionen, där en enhet motsvarar en timme, och konstant skalavkastning i varje delsektor antas varupriset och lönen rörande hushållstjänster och övriga varor och tjänster i den svarta sektorn vara densamma ($P_{hs} = P_{\bar{o}s} = W_s$), nämligen 110 kronor. Bruttolönen i den vita sektorn (dvs. arbetskostnaden inklusive arbetsgivaravgifter och mervärdesskatt samt eventuella administrativa påslag) och varupriset på vita hushållstjänster samt övriga varor och tjänster i ursprunglig jämvikt ($w_v = P_{hv_0} = P_{\bar{o}v_0}$) antas vara 300 kronor.

Individer som arbetar på den svarta marknaden eller är arbetslösa, studerar eller uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning (så kallat icke-arbete) antas erhålla transfereringar.⁴³ Den genomsnittliga nettoersättningen vid svartarbete (g) och icke-arbete (s) antas enligt överslagsmässiga beräkningar vara ca 30 kronor per timme (se tabell 6.1). Den totala ersättningen för den svartarbetande individen är således 140 kr per timme (110+30), vilket kan jämföras med nettolönen (W_v) på 121 kronor i den vita sektorn. Försäkringskassan har gjort flera försök att kartlägga omfattningen av fusk med olika transfereringar. Något exakt svar på dess omfattning kommer aldrig att kunna ges, men det går att finna ledtrådar och indikationer på hur det förhåller sig. Resultaten visar att fusk med vissa transfereringar är utbrett, medan det för andra transfereringar inte går att belägga att fusk förekommer.⁴⁴

⁴² Konjunkturinstitutet, *Konjunkturläget* mars 2005.

⁴³ Den grupp individer som studeras i denna studie rymms inom arbetsmarknadens sammansättning enligt AKU (se figur A1 i appendix 3).

⁴⁴ För vidare information se Försäkringskassans rapporter om riktade granskningar 2004 (publicerade på www.forsakringskassan.se), bl.a. rörande aktivitetsstöd, tandvårdsförsäkring, sjukpenning och tillfällig föräldrapenning.

Tabell 6.1 Diverse antaganden och individens tidsanvändning

Lön i kronor per timme. Pris i kronor. Timmar per person och år. Befolkningen 20-64 år.

Diverse antaganden	
Skatt på hushållsarbete och övrigt arbete i ursprunglig jämvikt ($t_{h_0} = t_{\bar{o}_0}$)	0,598
Differentierad skatt på hushållsarbete i ny jämvikt (t_{h_1}) ¹	0,098
Nettolön i vit sektor (w_v) ²	121
Bruttolön i vit sektor (w_v)	300
Lön i svart sektor (w_s)	110
Varupriset på vita hushållstjänster samt övriga varor och tjänster i ursprunglig jämvikt ($P_{hv_0} = P_{\bar{o}_0}$) ³	300
Varupriset på svarta hushållstjänster samt övriga varor och tjänster ($P_{hs} = P_{\bar{os}}$)	110
Subvention vid svartarbete, netto (g) ⁴	30
Subvention vid icke-arbete, netto (s) ⁵	30
Tidsanvändning i ursprunglig jämvikt	
Tid i vitt hushållsarbete (L_{hv_0})	0,1
Tid i svart hushållsarbete (L_{hs_0})	6,2
Tid i övrigt vitt arbete ($L_{\bar{o}_0}$)	1544,5
Tid i övrigt svart arbete ($L_{\bar{os}_0}$)	6,2
Tid i hemarbete (L_{he_0})	1204,5
Fritid (L_{f_0})	5526,1
Tid i icke-arbete (L_{i_0})	472,4
Total tid i timmar per år	8760

¹ Differentierad skatt på övriga varor och tjänster i ny jämvikt presenteras i tabell 6.3.² Nettolön i vit sektor antas vara numerär.³ Varupriset på vita hushållsnära tjänster och övriga varor och tjänster i ny jämvikt presenteras i tabell 6.3.⁴ Subvention vid svart arbete inkluderar a-kassa, socialbidrag och studiebidrag.⁵ Subvention vid icke-arbete inkluderar a-kassa, sjuk- eller aktivitetsersättning (förtidspension), AMU-bidrag, studiebidrag samt socialbidrag.

Anm. Antagen tid för hushållsarbete, övrigt arbete och icke-arbete följer av SCB:s senaste tidsanvändningsundersökning för befolkningen 20-64 år. För vidare information, se tabell 3.2.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Information om tidsanvändningen i ursprunglig jämvikt (i tabell 6.1) är hämtad från SCB:s senaste tidsanvändningsundersökning. Enligt denna undersökning uppgår genomsnittlig total tid i förvärvsarbete, för kvinnor och män mellan 20 och 64 år, till 1 557 timmar per år. Som framgår av tabellen ägnas betydligt mindre tid åt vitt hushållsarbete (L_{hv_0}) än åt övrigt vitt arbete ($L_{\bar{o}_0}$).

Beräkningar av tid i svart hushållsarbete (L_{hs_0}) och svart övrigt arbete ($L_{\bar{os}_0}$) baseras på antagandet att den svarta sektorn för hushållsnära tjänster, liksom för övriga varor och tjänster, omsätter 3 miljarder kronor i svarta löner. Tid i

hemarbete (L_{he_0}) och fritid (L_{f_0}) är 1 204,5 respektive 5 526,1 timmar per år. Resterande tid, 472,4 timmar, registreras som icke-arbete (L_{i_0}).

I beräkningarna av hur den totala tidsanvändningen för individen förändras, och därigenom den totala sysselsättningen, av en skattereduktion för hushållsnära tjänster görs diverse beteendeantaganden (se tabell 6.2 samt ekvationerna (29)-(36) i appendix 2). Dessa antaganden är olika i de tre undersökta fallen. I *basfallet* antas 40 procent av de tidigare sysselsatta på den svarta marknaden övergå till den vita marknaden. Detta antagande representeras av parametern (η) i tabellen och baseras på resultat från den finska utvärderingen av skattereduktion för hushållsnära tjänster från 2005.

Tabell 6.2 Beteendeantaganden

Fall	Basfall	Mindre fördelaktiga effekter	Mer fördelaktiga effekter
Substitution mellan svart och vitt arbete för hushållsnära tjänster (η)	0,4	0,1	0,7
Substitution mellan svart och vitt arbete för övriga varor och tjänster (θ)	0,5	0,8	0,3
Substitution mellan hushållsnära tjänster och övriga varor och tjänster (σ)	0,002	0,003	0,001
Förändring av icke-arbete (ε)	0,002	0,001	0,003
Förändring av fritid relativt mindre hemarbete (π)	0,5	0,67	0,33
Förändring av hemarbete relativt mer inköpt vitt och svart hushållsarbete (μ)	0,5	0,33	0,67

Källa: Konjunkturinstitutet.

I den mån finansieringskravet (dvs. att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna ska vara noll) förutsätter en skattehöjning för övriga varor och tjänster kan det ske en substitution från vitt till svart arbete för övriga varor och tjänster. KI:s bedömning är dock att det är svårare att substituera mellan den vita och svarta sektorn för övrigt arbete jämfört med hushållsarbete. Bedömningen grundar sig på ett antagande om en mer teknik- och kapitalkrävande verksamhet för övrigt arbete. Antagandet representeras av parametern (θ) som i *basfallet* är 0,5. När $\theta = 1$ är det lika lätt att substituera mellan den vita och svarta sektorn för övrigt arbete som för hushållsarbete och i det motsatta fallet när $\theta = 0$ sker ingen substitution alls för övrigt arbete.

En skattesänkning som leder till lägre pris på hushållsnära tjänster medför att konsumtionen av de prissänkta tjänsterna ökar och konsumtionen av övriga varor och tjänster minskar. Således sker även en substitution mellan hushållsarbete och övriga varor och tjänster som symboliseras av parametern (σ), vilken i *basfallet* är 0,002.

Den antagna förändringen av icke-arbete (ε) är i *basfallet* 0,002, vilket baseras på resultat från den finska utvärderingen. Enligt denna utvärdering kommer 21 procent av nettoökningen av vitt marknadsarbete⁴⁵, efter införd skattereduktion för hushållsnära tjänster, från tidigare arbetslösa personer.

När priset på hushållsnära tjänster faller kommer konsumenterna att ersätta en del av hemarbetet med marknadsproducerade hushållsnära tjänster. Förändringen av hemarbetet representeras av parametern (μ) (=0,5 i *basfallet*). När hemarbetet minskar frigörs tid som kan utnyttjas för fritid eller marknadsarbete. I *basfallet* antas köparna av den prisnedsatta tjänsten utnyttja 50 procent av den frigjorda tiden för ökad fritid. Således avser parametern (π) förändring av fritid relativt mindre hemarbete.

6.3 Resultat

Detta avsnitt presenterar de samhällsekonomiska effekterna av att införa en finansierad sänkning av skatten för hushållsnära tjänster. Som nämdes tidigare i kapitlet råder det stor osäkerhet kring de parametervärden som används i beräkningsmodellen⁴⁶ och av den orsaken presenteras resultaten i form av olika räkneexempel. Beräkningarna avser hur tidsanvändningen förändras på grund av skattereduktionen. Effekterna av reformen presenteras bland annat som ”nettoändring av vitt arbete”, ”nettoändring av hushållsarbete” och ”nettoändring av svart arbete” i tabell 6.3.

I *basfallet* ökar sysselsättningen i vit sektor på lång sikt med 10 616 personer till följd av en skattereduktion för hushållsnära tjänster. Sysselsättningen avser en nettoökning (per person) av vitt arbete på 4,05 timmar per år (se tabell 6.3 och tabell 1 i sammanfattningen). Det största bidraget till nettoökningen kommer från minskat svartarbete (61 procent). Vidare kommer 21 procent från minskad tid i icke-arbete. Enligt tabell 6.3 minskar icke-arbetet med 0,85 timmar per person, vilket utgör 21 procent av nettoökningen av vitt arbete ($0,85/4,05=0,21$). Av resterande timmar kommer 36 procent från minskat hemarbete. När hemarbetet minskar frigörs tid som kan utnyttjas för fritid eller marknadsarbete. I *basfallet* antas köparna av de prisnedsatta hushållstjänsterna utnyttja 50 procent av den frigjorda tiden för fritid (dvs. $0,73/1,46=0,5$). Nettoökningen av hushållsarbete, dvs. hushållsarbete på den vita och svarta marknaden samt hemarbete, är 1,46 timmar per år, medan nettominskningen av svart arbete är 2,47 timmar per år.

⁴⁵ Alternativt 42 procent av bruttoökningen av vitt marknadsarbete.

⁴⁶ Beräkningsmetoden presenteras i appendix 2.

Tabell 6.3 Resultat av införd skattereduktion för hushållsnära tjänster

Lön i kronor per timme. Pris i kronor. Timmar per person och år. Befolkningen 20-64 år.

Fall	Basfall	Mindre fördelaktiga effekter	Mer fördelaktiga effekter
Förändrad tidsanvändning			
Vitt hushållsarbete (ΔL_{hv})	5,40	5,10	5,73
Svart hushållsarbete (ΔL_{hs})	-2,47	-0,62	-4,33
Övrigt vitt arbete ($\Delta L_{öv}$)	-1,35	-3,98	1,45
Övrigt svart arbete ($\Delta L_{ös}$)	0,01	0,36	-0,90
Hemarbete (ΔL_{he})	-1,46	-1,48	-0,94
Fritid (ΔL_f)	0,73	0,99	0,31
Icke-arbete (ΔL_i)	-0,85	-0,38	-1,32
Nettoändring av vitt arbete	4,05	1,12	7,18
Nettoändring av hushållsarbete	1,46	3,00	0,46
Nettoändring av svart arbete	-2,47	-0,26	-5,23
Sysselsättningseffekter			
Vit effekt, nettotillskott ¹	10 616	2 945	18 823
Vit effekt, i procent av sysselsättningen	0,25	0,07	0,45
Priseffekter			
Varupriset på vita hushållsnära tjänster i ny jämvikt (P_{hv_1}) ²	134	134	134
Varupriset på vita övriga varor och tjänster i ny jämvikt ($P_{öv_1}$)	300	301	299
Offentligfinansiella effekter			
Relativt skatteökningskrav (z)	0,0	0,717	-0,695
Förändrad skatt på övrigt arbete ($\Delta t_{\bar{o}}$)	0,0	0,001	-0,001
Förändrade skatteinkomster från övriga varor och tjänster, miljoner kronor	-1 017	-646	-1 460
Förändrade skatteinkomster från hushållsnära tjänster, miljoner kronor	604	567	645
Förändrade transfereringsutgifter, miljoner kronor	-413	-79	-815

¹ Under förutsättning att antagen medelarbetstid för hela ekonomin (1602 timmar per år) håller sig konstant.

Totalt antal vitt sysselsatta i ekonomin antas vara 4 200 000 personer.

² Beräknas som $(P_{hv_1} = P_{öv_1} \left[\frac{(1-t_{\bar{o}})}{(1-t_{h_1})} \right])$.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Kravet på att den sammantagna effekten på de offentliga finanserna ska vara noll leder till olika förändringar av skatten på övriga varor och tjänster i de tre undersökta fallen. I *basfallet* blir skatten för övriga varor och tjänster oförändrad. Således behöver inte skattesänkningen för hushållsnära tjänster finansieras genom en högre skatt för övriga varor och tjänster. Detta beror dels på det positiva tillskottet av skatteinkomster från hushållsnära tjänster efter införd skattereduktion, dels på minskade transfereringsutgifter. När personer som är arbetslösa, studerar eller uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning (eller arbetar på

den svarta marknaden och samtidigt erhåller transfereringar) övergår till vitt marknadsarbete innebär detta utöver ökade skatteinkomster också minskade transfereringsutgifter i form av a-kassa, socialbidrag, studiebidrag, sjuk- eller aktivitetsersättning (tidigare benämnd förtidspension) och AMU-bidrag⁴⁷. I *basfallet* finansieras minskningen av skatteinkomster från övriga varor och tjänster på 1 017 miljoner kronor av en ökning av skatteinkomster från hushållsnära tjänster på 604 miljoner kronor och en minskning av transfereringar på 413 miljoner kronor. I sidofallen *mindre fördelaktiga effekter* och *mer fördelaktiga effekter* ökar respektive minskar skattesatsen för övriga varor och tjänster med 0,1 procentenheter när skattereduktionen införs (från 59,80 till 59,92 respektive 59,67 procent). Nettoökningen av vitt arbete är i dessa fall 1,12 respektive 7,18 timmar per person och år (se tabell 6.3 och tabell 2 i sammanfattningen).

Av tabell 6.3 framgår att det största bidraget till nettoökningen av vitt arbete i sidofallet *mindre fördelaktiga effekter* kommer från minskat hemarbete, medan svartarbetet inte minskar så mycket. I detta sidofall antas köparna av de prisnedsatta hushållstjänsterna utnyttja två tredjedelar (67 procent) av den frigjorda tiden för fritid ($0,99/1,48=0,67$). Av den resterande nettoökningen av vitt arbete kommer 34 procent från minskad tid i icke-arbete. Vidare är nettoökningen av hushållsarbete 3,00 timmar per år, medan nettominskningen av svart arbete är 0,26 timmar per år.

Vad gäller det andra sidofallet *mer fördelaktiga effekter* är bilden annorlunda. Nettoökningen (per person) av vitt arbete är 7,18 timmar per år och av dessa timmar kommer 73 procent från minskat svartarbete. Då de tidigare svartarbetarna till viss del antas erhålla transfereringar innebär övergången från svart till vitt arbete att skatteinkomsterna ökar och transfereringsutgifterna minskar. Den förhållandevis stora minskningen av transfereringsutgifterna i detta sidofall (815 miljoner kronor) leder till att skatten på övriga varor och tjänster kan minska med 0,1 procentenheter. Eftersom resultaten styrs av vilka antaganden som görs skulle effekten på de offentliga finanserna (och därmed förändringen av skatten på övriga varor och tjänster) bli annorlunda vid andra antaganden rörande svartarbetarens transfereringar. Utöver minskat svartarbete kommer bidraget till nettoökningen av vitt arbete från minskat icke-arbete (18 procent) och minskat hemarbete (13 procent). I detta sidofall antas köparna av de prisnedsatta hushållstjänsterna endast utnyttja en tredjedel (33 procent) av den frigjorda tiden för fritid ($0,31/0,94=0,33$). Nettoökningen av hushållsarbete är 0,46 timmar per år, medan nettominskningen av svart arbete är 5,23 timmar per år.

⁴⁷ AMU-bidrag motsvarar ersättningen för de personer som deltar i arbetsmarknadsåtgärder.

Generellt sett är det svårt att uttala sig om hur skatteförändringar påverkar den samhällsekonomiska välfärden. Välfärden ökar om skattelättnaden kan frigöra tid från hemarbete, tid som istället utnyttjas för marknadsarbete, eller om produktionen av hushållstjänster omfördelas från den svarta till den vita marknaden. En skattelättnad för hushållsnära tjänster medför emellertid en snedvridning inom den vita sektorn. Skattelättnaden kommer att orsaka välfärdsförluster genom att resurser flyttas över från mer produktiva verksamheter i den övriga icke subventionerade delen av den vita ekonomin till subventionerade och därmed mindre produktiva hushållsnära tjänster. En reform medför också ökade kostnader hos myndigheter och företag för administration och kontroll av systemet. En skattelättnad för hushållsnära tjänster ökar således välfärden om vinsten i form av ökat marknadsarbete eller minskat svartarbete är tillräckligt stor för att uppväga snedvridningen mellan hushållsnära tjänster och övriga varor och tjänster. Beräkningsresultaten i denna studie tyder dock på en välfärdshöjande effekt. I två av de tre undersökta fallen (*basfallet* och *mer fördelaktiga effekter*) ökar budgetmängden för varje individ eftersom skattesänkningen för hushållsnära tjänster inte behöver finansieras genom en högre skatt för övriga varor och tjänster.

Referenser

- Almega, ”Skapa marknad för hushållsnära tjänster – Kartläggning av utländska erfarenheter”, Stein Brothers AB 2004.
- Hansson, I., Norrman E., ”Skatter – teori och praktik”, SNS Förlag 1996.
- Henrekson, M., ”Högre sysselsättning genom en utvidgad marknadssektor”, *Ekonomisk Debatt*, årg 26, nr 7, 1998.
- Konjunkturinstitutet, Fördjupningsrutan ”Så påverkas hushållens inkomst vid sjukskrivning”, *Konjunkturläget* mars 2004.
- Konjunkturinstitutet, Fördjupningsrutan ”Skatte- och transfereringssystemets inverkan på arbetsutbudet”, *Konjunkturläget* juni 2004.
- Konjunkturinstitutet, Fördjupningsrutan ”KI uppmärksammar drivkrafterna för arbete”, *Konjunkturläget* augusti 2004.
- Konjunkturinstitutet, *Lönebildningen* ”Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2004”.
- Konjunkturinstitutet, Fördjupningsrutan ”Det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster”, *Konjunkturläget* december 2004.
- Konjunkturinstitutet, Fördjupningsrutan ”Utvärdering av det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster”, *Konjunkturläget* mars 2005.
- Ohlsson, H., ”Reformerad beskattning av hushållstjänster”, Bilaga till SOU 1997:17, Stockholm 1997.
- Riksdagens Revisorer, Rapport 2001/02:8 ”ROT-avdragets effekter”, 2001.
- Riksskatteverket, ”Redovisning av privata tjänster”, RSV Rapport 1996:5, 1996.
- Sandmo, A., ”Tax Distortions and Household Production”, *Oxford Economic Papers*, 42, 1990.
- Skatteverket, ”Skatter i Sverige”, Skattestatistisk årsbok, 2004.
- SOU 1997:17, ”Skatter, tjänster och sysselsättning”, Betänkande av Tjänstebeskattningsutredningen, Stockholm 1997.

SOU 2002:52, ”Beskattning av småföretagare”, Betänkande av 3:12-utredningen, Stockholm 2002.

SNS, Konjunkturrådets rapport 2005 ”Tid för en ny skattereform!”, Lundgren, S. (red.), Sørensen, P. B., Kolm, A-S, Norrman, E., SNS Förlag 2005.

Sørensen, P. B., ”Subsidiering af husholdningstjenester: Teoretiske argumenter og praktiske erfaringer fra Danmark”, *Ekonomisk Debatt*, årg 24, nr 5, 1996.

Appendix 1: Tjänster som berättigar till skattereduktion i Finland⁴⁸

Till skattereduktion berättigar sådant sedvanligt hushållsarbete samt omsorgs- och vårdarbete som har utförts i den skattskyldiges bostad eller fritidsbostad. Till skattereduktion berättigar även underhålls- och ombyggnadsarbeten i den skattskyldiges bostad eller fritidsbostad som den skattskyldige själv använder.

Hushållsarbete

Hushållsarbete som berättigar till skattereduktion är skötsel av hem och trädgård. Exempelvis matlagning, städning, tvätt, strykning, annat underhåll av kläder, butiksbesök, trädgårdsskötsel såsom gräs- och häckklippning, plogning av gårdsplanen samt annan renhållning av gården. Skattereduktionsberättigande hushållsarbete inkluderar inte montering, reparation och service av maskiner och anordningar i hemmet, planeringsarbete, eller till exempel drapering av möbler. Om montering av hushållsmaskiner utgör en del av en större entreprenad, till exempel köksreparation, kan monteringsarbetet betraktas som en del av reparationsarbetet. Avfallstransport, tömning av avloppsbrunnar eller flyttjänster berättigar inte till skattereduktion.

Omsorgs- och vårdarbete

Sedvanligt omsorgs- och vårdarbete är omvårdnad av barn, sjuklingar, handikappade och äldre i hemmet. Arbetet kan bestå av att till exempel tvätta, klä på, mata eller att hjälpa sådana personer med att vara ute eller att utföra andra personliga sysslor. Skattereduktionsberättigande omsorgs- och vårdarbete är inte vakande hälso- eller sjukvårdstjänster, till exempel arbete som utförs av läkare, massörer, fysioterapeuter eller sjuksköterskor. Dam- eller herrfriseringstjänster berättigar inte heller till skattereduktion.

Arbete för underhåll eller ombyggnad av bostad eller fritidsbostad

Skattereduktionsberättigande är också underhåll eller totalrenovering av bostad eller fritidsbostad som är i den skattskyldiges eget bruk. Reduktionsrätten gäller inte sådana investeringsbostäder där den skattskyldige inte bor själv. Hyresgäster får skattereduktion på basis av underhållsarbete i hyresbostaden. Med underhåll eller totalrenovering avses till exempel reparation av kök, badrum och andra rum samt bastu- och källarutrymmen inklusive el och rörarbeten. Till

⁴⁸ Appendix 1 bygger i sin helhet på information från finska skattestyrelsens publikation 33r.04 "Hushållsavdrag vid beskattningen" (www.vero.fi).

skattereduktion berättigar också målning och annan reovering på utsidan samt plattbeläggning av gården. Till skattereduktion berättigar inte nybyggen, bland annat utbyggnad av en bostad.

Appendix 2: Modell för skattelättnad för hushållsnära tjänster

I detta appendix redogörs översiktligt för den underliggande modell för skattelättnad för hushållsnära tjänster som används i beräkningarna i denna studie. Appendix redogör både för Sandmos (1990) modell och för en utvecklad modell av Konjunkturinstitutet som bland annat inkluderar den svarta sektorn i ekonomin.

Enkel modell av Sandmo

Den optimala utformningen av en skattelättnad för hushållsnära tjänster kan analyseras i en enkel modell av Sandmo (1990). Sandmo antar att hemproducerade och marknadsproducerade hushållstjänster är perfekta substitut samt att marknadsarbete och hemarbete är perfekta substitut. Hushållen gör således ingen skillnad mellan varken hemproducerade och marknadsproducerade hushållstjänster, eller marknadsarbete och hemarbete. Med dessa antaganden visar han att hushållets konsumtionsbeslut kan separeras från dess produktionsbeslut. Konsumtionsbesluten består av att välja mellan totala hushållstjänster och övriga varor och tjänster samt mellan totalt arbete och fritid. Produktionsbesluten består av att avgöra hur mycket av de totala hushållstjänsterna som ska produceras hemma samt hur mycket av det totala arbetet som ska ske hemma.

De optimala skatterna i denna modell kan karaktäriseras med hjälp av *Sandmo-regeln*. Denna regel kan tolkas som att den vara vars efterfrågan ska minskas mest är den vara som är mest komplementär med fritid.⁴⁹ Den formella framställningen av Sandmos modell, som endast inkluderar den vita sektorn, är följande:

$$U = U(C_{hm}, C_{he}, C_{\ddot{o}}, l), \quad (1)$$

$$T = L_{\ddot{o}} + L_h + l, \quad (2)$$

$$C_{\ddot{o}} + PC_{hm} = WL_{\ddot{o}} + y, \quad (3)$$

$$C_{he} = f(L_h). \quad (4)$$

Hushållets maximeringsproblem innebär således att nyttofunktionen (1) maximeras under bivillkoren (2) till och med (4). I nyttofunktionen är

⁴⁹ Ohlsson 1997.

parametern U nytta, C_{hm} konsumtion av hushållstjänster producerade på marknaden, C_{he} konsumtion av hushållstjänster producerade i hushållet, $C_{\bar{o}}$ övrig konsumtion och l fritid. Av tidsrestriktionen i ekvation (2) följer att T är total tid, $L_{\bar{o}}$ är tid i marknadsarbete och L_h är tid i hemarbete. Vidare följer av budgetrestriktionen i ekvation (3) att konsumtionen av övriga varor och tjänster $C_{\bar{o}}$ samt hushållstjänster producerade på marknaden PC_{hm} (där P är marknadspriset på hushållstjänster) motsvarar nettolönen $WL_{\bar{o}}$ (där W är timlönen) och arbetsfria inkomster y . Produktionsfunktionen för hemproduktion, slutligen, ges av ekvation (4).

Sandmo antar att marknadsproduktionen av hushållstjänster C_{hm} sker med konstant skalavkastning. Vid konstant skalavkastning påverkas inte priserna i ekonomin på grund av att den genomsnittliga arbetsåtgången per producerad enhet är densamma oavsett om produktionen ökar eller minskar. Ett annat antagande är att det råder fullständig konkurrens på marknaden för hushållstjänster för att undvika övervältring på de priser som producenterna av hushållstjänster får. Vidare är arbetskraften homogen, dvs. hushållen har samma nyttofunktion och samma produktivitet på arbetsmarknaden.

Eftersom Sandmo antar att marknads- och hemproducerade hushållstjänster är perfekta substitut, dvs. $C_h = C_{hm} + f(L_h)$, kan nyttofunktionen skrivas som $U^*(C_h, C_{\bar{o}}, l)$. Hushållets maximeringsproblem kan därmed skrivas som:

$$U^*(C_h, C_{\bar{o}}, l) + \lambda [WT + y + Pf(L_h) - WL_h - C_{\bar{o}} - PC_h - Wl], \quad (5)$$

Detta ger följande första ordningens villkor:

$$U^*_{C_h} - \lambda P = 0, \quad (6)$$

$$U^*_{C_{\bar{o}}} - \lambda = 0, \quad (7)$$

$$U^*_l - \lambda W = 0, \quad (8)$$

$$\lambda [Pf_{L_h} - W] = 0. \quad (9)$$

Dessa villkor kan skrivas om som:

$$(6) + (7): \frac{U_{c_h}^*}{U_{c_{\bar{o}}}^*} = P, \quad (10)$$

$$(7) + (8): \frac{U_l^*}{U_{c_{\bar{o}}}^*} = W, \quad (11)$$

$$(9): Pf_{L_h} = W. \quad (12)$$

Ekvationerna (10) och (11) är de traditionella konsumtions- och arbetsutbudsvillkoren, medan ekvation (12) är villkoret för optimal hushållsproduktion. Den optimala nivån på L_h (tid i hushållsarbete) kan således bestämmas enbart utifrån ekvation (12), vilket visar att hushållets konsumtionsbeslut kan separeras från dess produktionsbeslut.

Hushållets maximeringsproblem kan utvidgas för att erhålla en välfärdsteoretisk modell. Regeringens optimeringsproblem är att maximera hushållets indirekta nyttofunktion $V(p, w, y)$ under bivillkoret $R = sC_h + tWL_{\bar{o}}$. Parametern R representerar en viss total skatteintäkt, $w = W(1-t)$ är hushållets nettolön (där W är bruttolönen och t är inkomstskatten) och $p = P + s$ är konsumentpriset på hushållstjänster (där P är produktpriset och s är den indirekta skatten, till exempel moms). Det medel man antas ha till sitt förfogande är s . Derivering med avseende på skattesatsen s ger nödvändiga villkor för optimalt val av skattesats på hushållstjänster.

Utvecklad modell av Konjunkturinstitutet

Den formella framställningen av Konjunkturinstitutets utvecklade modell, som även inkluderar den svarta sektorn, är följande:

$$U = U(C_{hv}, C_{hs}, C_{he}, C_{\bar{o}v}, C_{\bar{o}s}, L_f, -(L_{hs} + L_{\bar{o}s})), \quad (13)$$

$$T = L_{hv} + L_{hs} + L_{\bar{o}v} + L_{\bar{o}s} + L_{he} + L_i + L_f, \quad (14)$$

$$\frac{1}{1-t_{\bar{o}}} C_{\bar{o}v} + \frac{P_{hs}}{P_{\bar{o}v}(1-t_{\bar{o}})} C_{\bar{o}s} + \frac{P_{hs}}{P_{\bar{o}v}(1-t_{\bar{o}})} C_{hs} + \frac{1}{1-t_h} C_{hv} = L_{\bar{o}v} + L_{hv} + \frac{(P_{hs} + g)}{P_{\bar{o}v}(1-t_{\bar{o}})} (L_{\bar{o}s} + L_{hs}) + \frac{s}{P_{\bar{o}v}(1-t_{\bar{o}})} L_i, \quad (15)$$

$$C_{he} = L_{he}. \quad (16)$$

Nyttofunktionen i ekvation (13) inkluderar, jämfört med ekvation (1) enligt Sandmos modell, både den svarta och den vita sektorn. Således är parametrarna C_{hv} och C_{hs} konsumtion av vita respektive svarta hushållstjänster producerade på marknaden (motsvarar C_{hm} i ekvation (1)) och C_{he} är konsumtion av hushållstjänster producerade i hushållet. Parametrarna $C_{öv}$ och $C_{ös}$ är övrig vit och svart konsumtion, L_f är fritid (enligt tidsrestriktionen i ekvation (14)). Den sista storheten i nyttofunktionen $-(L_{hs} + L_{ös})$, dvs. tid i svart marknadsarbete, motsvarar en så kallad "samvetskostnad" för svartarbetaren och köparen av svarta hushållsnära tjänster. Vitt och svart marknadsarbete är således ej perfekta substitut.

Av tidsrestriktionen följer att T är total tid, L_{hv} och L_{hs} samt $L_{öv}$ och $L_{ös}$ är tid i vitt och svart marknadsarbete rörande hushållstjänster och övriga varor och tjänster, L_{he} är tid i hemarbete och L_i är icke-arbete.

Vidare följer av budgetrestriktionen i ekvation (15) att individens konsumtion i vänsterledet motsvarar individens inkomster i högerledet. Vänsterledet består av konsumtion i den vita sektorn $C_{öv} + C_{hv}$ och den svarta sektorn $C_{ös} + C_{hs}$.

Genom val av mätenheter för konsumtionen där $C = L$, dvs. en enhet motsvarar en timme, och konstant skalavkastning i varje delsektor antas varupriset och bruttolönen vara densamma. I den vita sektorn är således

$P_{öv} = w_v$, medan priser och löner i den svarta sektorn betecknas

$P_{hs} = P_{ös} = w_s$. Priset på hushållsnära tjänster definieras som

$P_{hv} = \frac{P_{öv}(1-t_{\ddot{o}})}{1-t_h}$, där parametern $t_{\ddot{o}}$ är margineffekt för $L_{öv}$, dvs. skatt per

arbetstimme i vit sektor, och parametern t_h motsvarar skatten på hushållsnära tjänster. I ursprunglig jämvikt är $t_h = t_{\ddot{o}}$, dvs. skatt på hushållsarbete motsvarar skatten på övrigt arbete. Med en differentierad skatt på hushållsnära tjänster, är $t_h < t_{\ddot{o}}$. Nettolönen ($W_v = w_v(1-t_{\ddot{o}})$) antas vara numerär. Priset på övriga

varor och tjänster kan enligt ovanstående information skrivas som $P_{öv} = \frac{1}{1-t_{\ddot{o}}}$.

Högerledet i individens budgetrestriktion består bland annat av nettolönen i den

vita sektorn, skriven som $\frac{w_v(1-t_{\ddot{o}})(L_{öv} + L_{hv})}{w_v(1-t_{\ddot{o}})} = L_{öv} + L_{hv}$ eftersom

nettolönen är numerär. Därutöver består högerledet av ersättning för arbete i den svarta sektorn och icke-arbete. Genom parametern g vid svart arbete och parametern s vid icke-arbete antas individen till viss del erhålla transfereringar i form av a-kassa, socialbidrag, studiebidrag, sjuk- och aktivitetsersättning (förtidspension), och AMU-bidrag.⁵⁰ Samtliga parametervärden presenteras i tabell 6.1 (kapitel 6). Slutligen, konsumtion av hushållstjänster producerade i hushållet motsvarar individens tid i eget hemarbete, dvs. $C_{he} = L_{he}$ enligt ekvation (16).

Offentliga sektorns budgetrestriktion kan utifrån dessa villkor skrivas som

$$\frac{t_h}{1-t_{\bar{o}}} L_{hv} + \frac{t_{\bar{o}}}{1-t_{\bar{o}}} L_{\bar{ov}} = \frac{s}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} L_i + \frac{g}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} (L_{\bar{os}} + L_{hs}) + G,$$

eftersom nettolönen antas vara numerär. Vänsterledet representerar totala skatteintäkter från tid i vitt marknadsarbete, medan högerledet är ett uttryck för offentliga sektorns samtliga utgifter. Parametern G är således andra offentliga utgifter än transfereringar till svartarbetare och icke-arbetande.

Hushållets maximeringsproblem kan utifrån ovanstående ekvationer skrivas som:

$$\begin{aligned} & U(C_{hv}, C_{hs}, C_{\bar{ov}}, C_{\bar{os}}, L_{he}, L_f, -(L_{hs} + L_{\bar{os}})) + \\ & \lambda \left[(T - L_{hs} - L_{\bar{os}} - L_{he} - L_i - L_f) + \frac{(P_{hs} + g)}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} (L_{\bar{os}} + L_{hs}) + \right. \\ & \left. \frac{s}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} L_i - \frac{C_{\bar{ov}}}{1-t_{\bar{o}}} - \frac{P_{hs}}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} C_{\bar{os}} - \frac{P_{hs}}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} C_{hs} - \frac{C_{hv}}{1-t_h} \right]. \end{aligned} \quad (17)$$

Detta ger följande första ordningens villkor:

$$C_{hv} : U_{C_{hv}} - \frac{\lambda}{(1-t_h)} = 0, \quad (18)$$

$$C_{hs} : U_{C_{hs}} - \lambda \frac{P_{hs}}{P_{\bar{ov}}(1-t_{\bar{o}})} = 0, \quad (19)$$

$$C_{\bar{ov}} : U_{C_{\bar{ov}}} - \frac{\lambda}{1-t_{\bar{o}}} = 0, \quad (20)$$

⁵⁰ Den grupp individer som studeras i denna studie definieras i enlighet med AKU, se appendix 3.

$$C_{\ddot{o}s} : U_{C_{\ddot{o}s}} - \lambda \frac{P_{hs}}{P_{\ddot{o}v}(1-t_{\ddot{o}})} = 0, \quad (21)$$

$$L_f : U_{L_f} - \lambda = 0, \quad (22)$$

$$L_{hs} + L_{\ddot{o}s} : -U_{L_{hs}+L_{\ddot{o}s}} - \lambda \frac{[-P_{hs} - g]}{P_{\ddot{o}v}(1-t_{\ddot{o}})} = 0, \quad (23)$$

$$L_{he} : U_{L_{he}} - \lambda = 0. \quad (24)$$

Dessa villkor kan skrivas om som:

$$(18) + (20) : \frac{U_{C_{\ddot{o}v}}}{U_{C_{\ddot{o}v}}} = \frac{1-t_{\ddot{o}}}{1-t_h}, \quad (25)$$

$$(19) + (20) + (21) : \frac{U_{C_{hs}}}{U_{C_{\ddot{o}v}}} = \frac{U_{C_{\ddot{o}s}}}{U_{C_{\ddot{o}v}}} = \frac{P_{hs}}{P_{\ddot{o}v}}, \quad (26)$$

$$(20) + (23) : \frac{U_{L_{hs}+L_{\ddot{o}s}}}{U_{C_{\ddot{o}v}}} = \frac{P_{hs} + g}{P_{\ddot{o}v}}, \quad (27)$$

$$(20) + (22) + (24) : \frac{U_{L_f}}{U_{C_{\ddot{o}v}}} = \frac{U_{L_{he}}}{U_{C_{\ddot{o}v}}} = 1 - t_{\ddot{o}}. \quad (28)$$

Ekvationerna (25) och (26) är konsumtionsvillkoren för vita och svarta hushållstjänster, medan ekvationerna (27) och (28) är arbetsutbudsvillkoren för tid i svart marknadsarbete samt fritid och hemarbete. Samtliga första ordningens villkor kan således bestämmas utifrån fem parametrar, nämligen t_h , $t_{\ddot{o}}$, P_{hs} , $P_{\ddot{o}v}$ och g .

Om modellen ska lösas numeriskt måste ett antagande göras för nyttofunktionen, dvs. om nyttan karakteriseras av en CD- eller CES-funktion. Resultaten av beräkningarna kan sedan redovisas i form av elasticitetstal. En alternativ beräkningsmetod, som används i denna studie, är att direkt beräkna hur individens totala tid förändras av en skattereduktion genom att anta rimliga parametervärden. Av tidsrestriktionen i ekvation (14) följer att den totala tiden fördelas mellan tid i svart och vitt marknadsarbete, tid i hemarbete, fritid och

icke-arbete. En analys av förändringen av dessa parametrar, som ett resultat av en sänkt skatt för hushållsnära tjänster som motsvaras av en förändrad skatt för övriga varor och tjänster, följer av ekvationerna nedan.

$$\Delta L_{hv} = \eta L_{hs_0} + \frac{L_{hv_0}}{L_{hv_0} + L_{hs_0} + L_{öv_0} + L_{ös_0}} (-\Delta L_{he} - \Delta L_i - \Delta L_f) + \sigma L_{öv_0}, \quad (29)$$

$$\Delta L_{hs} = -\eta L_{hs_0} + \frac{L_{hs_0}}{L_{hv_0} + L_{hs_0} + L_{öv_0} + L_{ös_0}} (-\Delta L_{he} - \Delta L_i - \Delta L_f) - \psi, \quad (30)$$

$$\Delta L_{öv} = -\theta \eta L_{hs_0} + \frac{L_{öv_0}}{L_{hv_0} + L_{hs_0} + L_{öv_0} + L_{ös_0}} (-\Delta L_{he} - \Delta L_i - \Delta L_f) - \sigma L_{öv_0}, \quad (31)$$

$$\Delta L_{ös} = \theta \eta L_{hs_0} + \frac{L_{ös_0}}{L_{hv_0} + L_{hs_0} + L_{öv_0} + L_{ös_0}} (-\Delta L_{he} - \Delta L_i - \Delta L_f) + \psi, \quad (32)$$

$$\Delta L_{he} = -\mu (\Delta L_{hv} + \Delta L_{hs}), \quad (33)$$

$$\Delta L_f = -\pi \Delta L_{he}, \quad (34)$$

$$\Delta L_i = -\varepsilon L_{i_0}, \quad (35)$$

$$\Delta L_f = -(\Delta L_{hv} + \Delta L_{hs} + \Delta L_{öv} + \Delta L_{ös} + \Delta L_{he} + \Delta L_i), \quad (36)$$

där förteckningarna 0 och 1 betecknar ursprunglig respektive ny jämvikt och parametern Δ representerar förändring.

Ekvationerna (29) och (30) representerar förändringen av total tid i vitt och svart hushållsarbete på marknaden. Den första termen avser substitution mellan vitt och svart arbete inom hushållsnära tjänster, där parametern η anger andelen av de tidigare sysselsatta på den svarta marknaden som övergår till den vita marknaden. Den andra termen i ekvationerna avser en proportionell fördelning av ökad summa svart och vitt arbete som härrör från mindre fritid, tid i hemarbete och icke-arbete. Slutligen avser den sista termen, genom parametern σ , substitution mellan hushållsnära tjänster och övriga varor och tjänster inom vitt respektive svart arbete. Eftersom substitutionen inom den svarta sektorn inte orsakar något budgetbortfall för staten, samt är irrelevant för

individens budget och nytta, sätts parametern ψ till 0. Ekvationerna (31) och (32) representerar förändringen av total tid i vitt och svart marknadsarbete rörande övriga varor och tjänster. I jämförelse med ekvationerna (29) och (30) innehåller (31) och (32) även parametrarna $z = \frac{\Delta t_{\theta} L_{\theta v_1} w_v}{\Delta t_h L_{h v_1} w_v}$ och θ . Parametern

z representerar den andel av skattesänkningen för hushållsnära tjänster som behöver finansieras genom en högre skatt för övriga varor och tjänster. Detta ”relativa skatteökningskrav” blir således noll om $\Delta t_{\theta} = 0$, dvs. om skatten på övriga varor och tjänster är oförändrad trots införd skattereduktion för hushållsnära tjänster. Vidare står parametern θ för en lägre substitution mellan den vita och svarta sektorn för övrigt arbete jämfört med hushållsarbete. Dvs. med ett antagande om en mer teknik- och kapitalkrävande verksamhet för övrigt arbete, vilket försvårar substitutionen mellan den svarta och vita sektorn, är $\theta < 1$.

Ekvation (33) avser förändringen av total tid i hemarbete när det relativa priset på hushållsnära tjänster faller. Parametern μ representerar således den tid som frigörs när konsumenterna ersätter en del av hemarbetet med vita och svarta hushållstjänster som köps på marknaden. Förändringen av fritid förklaras av ekvation (34), där parametern π representerar andelen ökad fritid av total frigjord tid när hemarbetet minskar. Vidare avser ekvation (35) förändringen av total tid i icke-arbete. Andelen reducerat icke-arbete (på ofrivillig basis) efter införandet av skattereduktionen relativt ursprungsnivån symboliseras av parametern ε . Slutligen, tidsrestriktionen i ekvation (14) uppfylls genom ekvation (36).

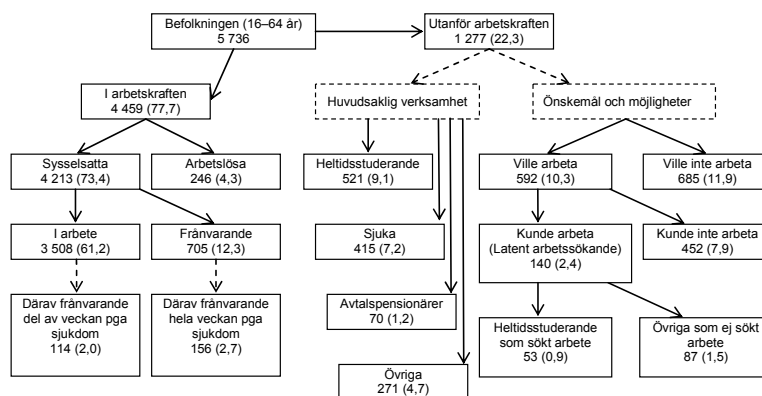
I tabellerna 6.1–6.3 (i kapitel 6) sammanfattas de för modellen relevanta antagna parametervärdena och resultaten.

Appendix 3: Arbetsmarknadens sammansättning enligt AKU

Den grupp individer som studeras i denna studie ryms inom arbetsmarknadens sammansättning enligt AKU (se figur A1). Svartarbetande individer i denna studie är emellertid ett undantag.

Figur A1 Arbetsmarknadens sammansättning 2004 enligt AKU

Tusental samt i procent av befolkningen (16–64 år) inom parentes

Källa: Statistiska centralbyrån.

Titlar i serien Specialstudier

<i>Nr</i>	<i>Författare</i>	<i>Titel</i>	<i>Årtal</i>
1	Konjunkturinstitutet	Penningpolitiken	2002
2	Konjunkturinstitutet	Egnahemsposten i konsumentprisindex – En granskning av KPI-utredningens förslag	2002
3	Elofsson, Katarina och Ing-Marie Gren	Kostnadseffektivitet i svensk miljöpolitik för Östersjön – en utvärdering	2003
4	Gren, Ing-Marie and Lisa Svensson	Ecosystems, Sustainability and Growth for Sweden during 1991-2001	2004
5	Bergvall, Anders	Utvärdering av Konjunkturinstitutets prognoser	2005
6	Konjunkturinstitutet	Produktivitet och löner till 2015	2005
7	Öberg, Ann	Samhällsekonomiska effekter av skattelättnader för hushållsnära tjänster	2005